

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 2010 թ. գիտական և գիտակազմակերպչական գործունեության հիմնական արդյունքների մասին

1. Հրատարակվել է ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գլխավոր գիտաշխատող Վլադիմիր Բարխուդարյանի 'Մոսկվայի և Պետերբուրգի հայկական գաղութների պատմություն (XVIII դարի կես – XX դարի սկիզբ)՝ մենագրությունը, որում լուսաբանվում են Ռուսաստանի մայրաքաղաքների հայկական համայնքների պատմությունը, նրանց կապերը մայր հայրենիքի հետ, նրանց որոշակի ներդրումը հայոց կրթության, գիտության ու արվեստի պահպանման և զարգացման ասպարեզներում, մինչև XX դ. սկիզբն ընկած ժամանակահատվածում:

Հրատարակվել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, պ. գ. դ., պրոֆ. Արարատ Հակոբյանի 'Խորհրդային Հայաստանը Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերում՝ մենագրությունը, որում շարադրված է Մոսկվայի և Կարսի, ինչպես նաև Ալեքսանդրապոլի պայմանագրերի պատմությունը: Ներկայացված են համանուն կոնֆերանսների դիվանագիտական նախապատրաստությունը, ընթացքը և ստորագրված պայմանագրերը: Կատարված է պայմանագրերի հոդվածների պատմաքննական ու համադրական վերլուծություն: Հատուկ ուշադրություն է դարձված հայ-թուրքական տարածքային-սահմանային խնդիրներին: Հեղինակը փորձել է դիտարկել այդ պայմանագրերի օրինականության ու միջազգային պայմանագրային իրավունքին համապատասխան հարցերը և այլն:

Հրատարակվել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, պ.գ.թ., դոցենտ Վահան Մելիքյանի 'Իշխանության հիմնահարցը Անդրկովկասում. Անդրկովկասյան կոմիսարիատի գործունեությունը և հայ իրականությունը (1917 թ. նոյեմբեր-1918 թ. փետրվար)՝ մենագրությունը, որում աղբյուրագիտական լայն և հարուստ հիմքի վրա առաջին անգամ փորձ է արվել հայ պատմագիտության ասպարեզում ներկայացնել 1917 թ. բոլշևիկյան հեղաշրջումից հետո Անդրկովկասի քաղաքական կյանքի կարևորագույն հիմնախնդիրը՝ իշխանության հարցը: Լուսաբանվում են Անդրկովկասյան կոմիսարիատի գործունեության բոլոր բնագավառները՝ 1917 թ. նոյեմբեր-1918 թ. մարտ ժամանակաշրջանում, վեր է հանվել հայկական քաղաքական դիրքորոշումն այդ բազմաշերտ հարաբերություններում:

Հրատարակվել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պ.գ.դ. Գևորգ Ստեփանյանի 'Բաքվի նահանգի հայությունը ԺԹ դարի երկրորդ կեսին (պատմաժողովրդագրական ուսումնասիրություն)՝ աշխատությունը, որում ներկայացվում է Բաքվի նահանգի հայ բնակչության XIX դարի երկրորդ կեսի պատմաժողովրդագրական համահավաք պատկերը: Համակողմանի ուսումնասիրության է ենթարկվել հայկական բնակավայրերի տեղագրությունը, հայ բնակչության տեղաբաշխումն ըստ գավառների: Աղյուսակների տեսքով տրվել է հայ բնակչության թվաքանակը և շարժընթացը: Մատենագրական և վիմագիր աղբյուրների համալիր ուսումնասիրությամբ հիմնավորվել է Արևելյան Այսրկովկասում՝ Կուրից մինչև Ապշերոնյան թերակղզի ընկած տարածքում հայերի տեղաբնակ և մշակութակերտ լինելը:

Աշխատության հավելվածում գետեղված են Բաքվի նահանգի հայկական բնակավայրերի ու պատմաճարտարապետական հուշարձանների տեղաբաշխման քարտեզները, Շամախիի հայոց թեմի եկեղեցիների, վանքերի, մատուռների, գրչության կենտրոններում ստեղծված ձեռագիր մատյանների և եկեղեցական-ծխական դպրոցների ցանկերը և մի վավերագիր:

Ավարտվում է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի կողմից նպատակային ծրագրով իրականացվող «Հայոց պատմություն» քառահատորյակի երրորդ և չորրորդ հատորների առաջին գրքերի տպագրությունը:

Հաշվետու տարում ինստիտուտի գիտաշխատողներն ավարտել են չայոց պատմություն՝ ակադեմիական նոր բազմահատորյակի խմբագրման աշխատանքները: Աշխատանքներ են տարվում նաև ռուսերեն լեզվով չայոց պատմություն՝ ակադեմիական երկհատորյակի պատրաստման ուղղությամբ:

2. 2010 թ. ինստիտուտի ձեռքբերած նշանակալի արդյունքներն են պետությունների ֆինանսավորվող բազային 3 թեմաների գծով կատարած զգալի աշխատանքները, հրատարակած մենագրություններն ու ժողովածուները, տասնյակ գիտական հոդվածները և հրապարակումները:

Չայոց աղբյուրագիտություն և պատմագրություն թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ. Աշոտ Մելքոնյան) շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պ.գ.թ. Սուրեն Սարգսյանի լ1885-1908 թթ. հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարը Արմենական գործիչների գնահատմամբ մենագրությունը, որում լուսաբանված են հայ ազգային-ազատագրական պայքարի պատմության 1885-1908 թթ. իրադարձություններով հարուստ ժամանակահատվածի խնդիրները և դրանց գնահատումը արմենական գործիչ-պատմաբանների կողմից:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պ.գ.դ. Վարուժան Պողոսյանի աշխատասիրությամբ տպագրության պատրաստված լ1920 թվականի հայերի կոտորածները Մարաշում փաստաթղթերի ժողովածուն, որն ամփոփում է 1920 թ. Մարաշում քեմալականների իրականացրած հայերի կոտորածները լուսաբանող՝ ֆրանսերեն և անգլերեն լեզուներով բազմազան տպագիր ու անտիպ նյութեր, որոնք քաղված են հայկական արխիվներից, ժամանակի անգլիական և ֆրանսիական մամուլից, օտարերկրյա և հայ ականատեսների հուշերից:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պ.գ.դ. Լիդա Գևորգյանի աշխատասիրությամբ տպագրության պատրաստված լԳրիգոր Արծրունի. Հրապարակախոսական հատընտիր՝ ժողովածուն, որն ընդգրկում է Գրիգոր Արծրունու խմբագրությամբ (1872-1892 թթ.) լՄշակի՝ էջերում հրապարակված հատընտիր հոդվածները, որոնք ցուցադրում են նշանավոր հրապարակախոսի հասարակական-քաղաքական հայացքների ընդգրկուն և բազմազան բովանդակությունը՝ ուղղված հայ ժողովրդին համամարդկային քաղաքակրթությանը հաղորդակից դարձնելու և կապիտալիստական հարաբերությունները հայ իրականության մեջ արմատավորելու նպատակին:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել Գ. Կիրակոսյանի լԱրևելյան Հայաստանի բնակչության սոցիալական կառուցվածքը XIX դարի 80-90-ական թվականներին՝ մենագրությունը, որում արխիվային, հրատարակված փաստաթղթերի հիման վրա լուսաբանվում են Արևելյան Հայաստանի վարչական բաժանումը, բնակչության տեղաբաշխումը, շարժը, դասային կառուցվածքը, կրթական մակարդակը, աշակերտության և մտավորականության թվաքանակը XIX դարի վերջին տասնամյակներին: Լուսաբանվում են նաև բնակչության զբաղվածությունը, ինքնագործների, վարձու աշխատողների թվաքանակը, ճյուղային կառուցվածքն արդյունաբերության և գյուղատնտեսության բնագավառներում, ինչպես և յուրաքանչյուր դասի, դասակարգի տեսակարար կշիռը բնակչության սոցիալական կառուցվածքում:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի գիտաշխատող, պ.գ.թ. Ա. Մաղալյանի աշխատասիրությամբ տպագրության պատրաստված լՆաղիր շահի դարաշրջանի պատմագրական հուշարձանները՝ գիրքը, որում ընդգրկված են Իրանի XVIII դարի պատմության երկու սկզբնաղբյուրների՝ «Յաղագս պատմութեանցն Պերսիու երկրին» երկի և ռուս պատմագիր Վասիլի Բրատիշչևի «Բացատրութիւն անցիցն անցելոց ի մէջ Շահ Նաղիրայ եւ աւագ որդւոյ նորին Ռզա-Ղուլի Միրզին տրտմալի պատահմանց» աշխատության հայերեն թարգմանությունները:

Այդ աշխատությունները կարող են օգտակար լինել Իրանի և հարակից երկրների XVIII դարի պատմության բազմաթիվ հարցերի լուսաբանման համար:

Նայ ազգային-ազատագրական շարժումների և հասարակական-քաղաքական մտքի պատմությունն թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ. Աշոտ Մելքոնյան) շրջանակներում լույս է տեսել Հ. Բոյաջյանի «Պողոս Նուբար Փաշան և բարենորոգումների խնդիրներն Արևմտյան Հայաստանում 1912-1914 թթ.» մենագրությունը, որում արխիվային նորահայտ փաստաթղթերի, պատմագիտական գրականության և պարբերական մամուլի նյութերի հիման վրա ուսումնասիրված և լուսաբանված է առաջին համաշխարհային պատերազմի նախօրյակին Հայկական հարցի լուծմանը նպաստելուն ուղղված եզիպտահայ հասարակական-քաղաքական գործիչ Պողոս Նուբար Փաշայի գործունեությունը: Ներկայացված են ականավոր գործչի ջանքերն եվրոպական ղեկավար շրջանների և հասարակական կարծիքի վերաբերմունքն Արևմտյան Հայաստանում բարենորոգումների իրականացմանն ի նպաստ դարձնելու ուղղությամբ:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, պ.գ.դ. Մուրադ Կարապետյանի Ռուսական կայսրության բանակի հայ զոապետների հայկական կազմավորումների և Հայաստանի Հանրապետության ռազմական պատմության աղբյուրագիտական ուրվագծեր (XIX դարի վերջ-XX դարի սկիզբ)՝ աշխատությունը, որում ներկայացված են Ռուսական կայսրության բանակի XIX դարի վերջի և XX դարի սկզբի հայազգի զորապետների, հայկական կազմավորումների և Հայաստանի Հանրապետության ռազմական պատմության աղբյուրները: Պարզաբանվում է թե ում կողմից, երբ և որտեղ են ստեղծվել այդ աղբյուրները, և ինչ են դրանք բովանդակում:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել Ս. Ղարիբջանյանի 'Էջեր Երևանի պետական համալսարանի գիտական կյանքի տարեգրությունից (1920-1930-ական թվականներ)՝ աշխատությունը, որում արխիվային փաստաթղթերի, պարբերական մամուլի, առանձին աշխատությունների ու նյութերի հիման վրա ներկայացված են ԵՊՀ 1920-1930-ական թվականների գիտական կյանքին վերաբերող կարևորագույն իրադարձությունները:

«Հայոց պետականության և Հայ առաքելական եկեղեցու պատմություն» թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ. Աշոտ Մելքոնյան) շրջանակներում լույս է տեսել «Աստվածատուր Խաչատրյան. «Արևելահայ և թուրք դիվանագիտական հարաբերությունները» ձեռագիրը՝ կազմողներ և խմբագիրներ ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գլխավոր գիտաշխատող, պ.գ.դ., պրոֆ. Վլադիմիր Ղազախեցյան (նաև առաջաբանի հեղինակ) և Հայաստանի ազգային արխիվի աշխատակիցներ պ.գ.դ. Ամատունի Վիրաբյան ու պ.գ.թ. Սոնյա Միրզոյան: Գիրքը լուսաբանում է հայ-թուրքական հարաբերությունների 1918 թ. գործընթացը, դրա հանգուցային հիմնահարցերը՝ Հայաստանի Հանրապետության ծնունդը, դրա հետ առնչվող իրադարձություններով: Կարելի է ասել, որ դեռևս 1920 թ. գրված այս ձեռագիր գիքույկը հիմնահարցի ուսումնասիրության առաջին և հաջողված փորձն է և ունի այժմեական նշանակություն:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել Ա. Բախչինյանի 'Հայությունը Սկանդինավյան երկրներում: Հայ-սկանդինավյան պատմամշակութային առնչությունները (սկզբից մինչև մեր օրերը)՝ աշխատությունը, որում ներկայացված է հայերի և սկանդինավյան ժողովուրդների միջև եղած բազմադարյան կապերը, Սկանդինավիայի երկրների հայ համայնքների պատմությունը:

Հրատարակվել է 'Արամ Մանուկյան. ազգային և պետական գործիչը՝ հողվածների ժողովածուն, որում ընդգրկված են անվանի ազգային և պետական գործիչ Արամ Մանուկյանի ծննդյան 130-ամյակին նվիրված 2009 թ. սեպտեմբերի 22-ի գիտաժողովում ներկայացված զեկուցումները: Գիտաժողովի կազմակերպիչներն էին ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտը, Երևանի պետական համալսարանը և Հայաստանի ազգային արխիվը:

Հրատարակվել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի Վշայոց պատմության հարցերՖ խորագրով գիտական հոդվածների ժողովածուի 11-րդ հատորը, որում զետեղված աշխատություններն աղբյուրագիտական լայն հենքի վրա լույս են սփռում Հայոց հին, միջնադարյան, նոր և նորագույն պատմության մի շարք հիմնահարցերի վրա: Հոդվածների զեկուցվել են ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների 31-րդ նստաշրջանում:

3. 2010 թ. ինստիտուտի ձեռքբերած նշանակալի արդյունքներն են պետությունից ֆինանսավորվող թեմատիկ 7 թեմաների գծով կատարած զգալի աշխատանքները, հրատարակած մենագրություններն ու ժողովածուները, տասնյակ գիտական հոդվածները և հրապարակումները:

«Պետություն-եկեղեցի» հարաբերությունները IV-IX դարերում» թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ. Վ. Վարդանյան) շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, թեմատիկ խմբի ղեկավար, պատմական գիտությունների դոկտոր Վրեժ Վարդանյանի «Գրիգոր Նարեկացին և հայրենի Վասպուրական աշխարհը՝ աշխատությունը, որում քննության է առնված Գրիգոր Նարեկացու երկերում արտացոլված Վասպուրականի պատմության ուշագրավ իրադրաձությունները, տնտեսական կյանքը, քաղաքների, արհեստագործության զարգացումը և այլ իրողություններ: Վերլուծված են նաև Գրիգոր Նարեկացու և նրա հոր՝ Խոսրով Անձևացու մեկնողական գործերը:

«Հայաստանի պատմական ժողովրդագրություն և քարտեզագրություն (19-րդ դար և 20-րդ դարի սկիզբ)» թեմայի (ղեկավար՝ Ա. Մելքոնյան) շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի գիտաշխատող, պ.գ.թ. Հասմիկ Ամիրջանյանի 'Լոռին XVIII դարի վերջին և XIX դարի առաջին երեսնամյակին՝ (պատմաժողովրդագրական ուսումնասիրություն) մենագրությունը, որը նվիրված է Գուգարաց ածխարհի Տաշիր և Ձորովոր գավառների տարածքում ձևավորված՝ Արևելյան Հայաստանի մի ինքնատիպ վարչական և ազգագրական ամբողջության՝ Լոռու գավառի XVIII դարի վերջի և XIX դարի առաջին երեսնամյակի պատմաժողովրդագրական պատմությանը: Ներկայացվել XVIII դարի սկզբներին Անդրկովկասում ստեղծված նոր ռազմաքաղաքական իրադրությունը, Լոռու սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական կացությունը Վրաստանի և Ռուսաստանի տիրապետության շրջանում, ժողովրդագրական իրավիճակը, էթնիկ տեղաշարժերը, վարչական բաժանումները:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել՝ «Զավախքը Հովհաննես Մկրտչյանի հուշերում» (Առաջաբանը և ծանոթագրությունները՝ Աշոտ Մելքոնյանի, կազմող և խմբագիր՝ Լուիզա Հովհաննեսի Մկրտչյան) ժողովածուն, որում գետեղված են ախալքալաքցի մտավորական, իրավաբան Հովհաննես Բաբսամի Մկրտչյանի թողած հուշագրությունները, հոդվածները, նամկաները և փաստաթղթերը, որոնք շոշափում են Վրացականա ԽՍՀ Ախալքալաքի և Բոգդանովկայի շրջաններում 30-ականների շինծու դատական գործընթացների, գյուղի կոլեկտիվացման, ազգային հարցի «լուծման» լենինյան քաղաքականության և բազմաթիվ այլ խնդիրներ:

Հայ զինվորականությունը 1914-2007 թթ.-ի թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ. Կ. Հարությունյան) շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, թեմատիկ խմբի ղեկավար, պատմական գիտությունների դոկտոր Կլիմենտ Հարությունյանի «Участие армянского народа в Великой Отечественной войне (1941-1945)» աշխատությունը, որում ՌԴ ՊՆ Կենտրոնական, ՌԴ ՊՆ Կենտրոնական ռազմածովային և ՌԴ ու ՀՀ այլ հիմնական կազմակերպությունները, համապատասխան գրականության և ՄԱԿի մարտերի ճակատագրի մասին հետազոտությունները, հայ ժողովրդի մասնակցությունը Հայրենական Մեծ Պատերազմում, բացահայտված է հայ ռազմիկների դերը գլխավոր ճակատամարտերում, ցույց են տրված թիկունքում աշխատավորների, պարտիզանների և սփյուռքահայության հերոսական ձեռքբերումները։ Բերված են Սովետական միության և Սոցիալիստական աշխատանքի հայ, ինչպես նաև ծագումով Հայաստանից և մյուս ազգերի ներկայացուցիչների հերոսների, Փառքի

շքանշանի բոլոր երեք աստիճանի, մարշալների, գեներալների և հայ ծովակալների Հայրենական Մեծ պատերազմի մասնակիցների ճշգրտված ցուցակները:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել Կլիմենտ Հարությունյանի և Բելառուսի ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտաշխատող, պ.գ.դ., պրոֆ. Ալեքսեյ Լիտվինի «Армяне-герои Советского союза в боях за Беларусь (1941-1945 гг.)» աշխատությունը, որը նվիրված է հայերի մասնակցությանը 1941-1944 թթ. Բելառուսի ազատագրմանը:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել Կլիմենտ Հարությունյանի և Գ. Պոդոպյանի «Вклад армянского народа в Великой Отечественной войне (1941-1945)» սովորածավալ աշխատությունը:

Խորհրդային Հայաստանը, ԼՂԻՄ-ը և հայերը խորհրդային գրաքննության մեջ (1923-1988թթ.)՝ թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. թ., դոցենտ Կ. Խաչատրյան) շրջանակներում լույս է տեսել պ.գ.դ. Հ. Աբրահամյանի «Քերթ (Հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը)» մենագրությունը, որում արխիվային վավերագրերի, մատենագիտական աղբյուրների և այլ նյութերի ուսումնասիրությամբ ներկայացվում է Հայոց Արևելից կողմանց՝ Արցախ-Ղարաբաղի Վարանդա գավառի Քերթ գյուղի պատմությունը, որն ընդգրկում է հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը՝ ներառյալ թուրք-ազերական ճնշումից Արցախի ազատագրության համար մղված գոյապայքարին քերթեցիկների հերոսական մասնակցությունը:

«Միյուռքի հայության կազմակերպման հիմնահարցերը» թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ., էդ. Մելքոնյան) շրջանակներում լույս է տեսել պ.գ.դ. էդ. Մելքոնյանի «Армянский всеобщий благотворительный союз: неоконченная история»

4. Կիրառական մշակումներ /չկան/

5. Ինստիտուտի կողմից 2010 թ. հրապարակումների ցանկը

ա/ Մենագրություններ, աշխատություններ, ժողովածուներ, ձեռնարկներ

1. Աբրահամյան Հ. Բ., Քերթ (Հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը), Եր., «Զանգակ-97», 2010, 176 էջ + 32 էջ ներդիր:
2. Ամիրջանյան Հ., Լոռին XVIII դարի վերջին և XIX դարի առաջին երեսնամյակին (պատմաժողովրդագրական ուսումնասիրություն), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 163 էջ:
3. Աստվածատուր Խաչատրյան, Արևելահայ և թուրք դիվանագիտական հարաբերությունները, Եր., Հայաստանի ազգային արխիվ, 2010, 287 էջ:
4. Արամ Մանուկյան. ազգային և պետական գործիչը (հոդվածների ժողովածու), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 120 էջ:
5. Բախչինյան Ա., Հայությունը սկանդինավյան երկրներում: Հայ-սկանդինավյան պատմամշակութային առնչությունները (սկզբից մինչև մեր օրերը), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 280 էջ:
6. Բարխուդարյան Վ. Բ., Մոսկվայի և Պետերբուրգի հայկական գաղութների պատմություն (XVIII դարի կես – XX դարի սկիզբ), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Գիտություն հրատարակչություն, 2010, 420 էջ:
7. Բոյաջյան Հ. Ս., Պոդոպ Նուբար Փաշան և բարենորոգումների խնդիրներն Արևմտյան Հայաստանում 1912-1914 թթ., Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 208 էջ:
8. Գրիգոր Արծրունի, Հրապարակախոսական հատընտիր (աշխատասիրությամբ Լիդա Գևորգյանի), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 337 էջ:
9. Զաքարյան Լ., Հարությունյան Ա., «Գենդեր և լրագրություն», ուսումնական ձեռնարկ, Եր., Աստղիկ, 2010, 209 էջ:
10. Զաքարյան Լ., «Գենդեր և լրագրություն» մեթոդական ձեռնարկ, Եր., Աստղիկ, 2010, 97 էջ:

11. Զաքարյան Լ., Տեր Շահե աբեղա Անանյան, “Հայ ընտանիքը 21րդ դարի շեմին” ձեռնարկ հոգևորականների համար, Էջմիածին, Ս. Էջմիածին, 2010, 112 էջ:
12. Խաչատրյան Վ., Հայոց հին պատմության հարցեր (Ակնարկներ հայոց հին պատմության), Եր., Նաիրի, 2010, 40 էջ:
13. Կարապետյան Ա., Պատմություն և ճակատագիր (հոդվածների ժողովածու), Եր., Լուսակն հրատ., 2010, 99 էջ:
14. Կարապետյան Մ. Լ., Ռուսական կայսրության բանակի հայ զորապետերի հայկական կազմավորումների և Հայաստանի Հանրապետության ռազմական պատմության աղբյուրագիտական ուրվագծեր (XIX դարի վերջ-XX դարի սկիզբ), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 140 էջ:
15. Կիրակոսյան Գ.Լ., Արևելյան Հայաստանի բնակչության սոցիալական կառուցվածքը XIX դարի 80-90-ական թվականներին, Եր., ՀՀ ԳԱԱ ‘Գիտություն’ հրատ., 2010, 228 էջ:
16. Հակոբյան Ա.Մ., Խորհրդային Հայաստանը Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերում, Եր., ՀՀ ԳԱԱ ‘Գիտություն’ հրատ., 2010, 339 էջ:
17. Հակոբյան Ա.Մ., Հայոց պատմություն /ուսումնական ձեռնարկ/, Եր., “Տնտեսագետ”, հրատ., 2010, 384 էջ:
18. Համբարձումյան Ռ., Հանգանակ հայ ինքնութեան, Եր., 2010, Ամարաս, 103 էջ:
19. Համբարձումեան Ռ., Ղարաքիլիսայի ճակատամարտը՝ յաղթանակի վերածող ոգին, Եր., ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2010, 64 էջ + 2 էջ նկ.:
20. Հայոց պատմության հարցեր, Գիտական հոդվածների ժողովածու, հ. 11, Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 365 էջ:
21. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Էջեր Երևանի պետական համալսարանի գիտական կյանքի տարեգրությունից (1920-1930-ական թվականներ, Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 68 էջ:
22. Մատենագիտություն պատմական գիտությունների դոկտոր Կլիմենտ Ամասիայի Հարությունյանի աշխատությունների, Եր., ՀՀ ԳԱԱ ‘Գիտություն’ հրատ., 2010, 68 էջ:
23. Մելիքյան Վ., Հայկական պահանջատիրություն. Հայութեան ինքնակազմակերպման խնդիրը եւ արեւմտահայերի 3-րդ համագումարի անհրաժեշտությունը, Եր., ‘Զանգակ-97’, 2010, 120 էջ:
24. Մելիքյան Վ., Իշխանության հիմնահարցը Անդրկովկասում. Անդրկովկասյան կոմիսարիատի գործունեությունը և հայ իրականությունը (1917 թ. նոյեմբեր-1918 թ. փետրվար), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 264 էջ:
25. Նադիր շահի դարաշրջանի պատմագրական հուշարձանները (աշխատասիրությամբ Արտակ Մաղալյանի), Եր., ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2010, 168 էջ + 32 էջ ներդիր:
26. Ջավախքը Հովհաննես Մկրտչյանի հուշերում (Առաջաբանը և ծանոթագրությունները՝ Աշոտ Մելքոնյանի, կազմող և խմբագիր՝ Լուիզա Հովհաննեսի Մկրտչյան), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 157 էջ:
27. Սահակյան Ռ.Օ., Ինքնապաշտպանական կռիվները Արևմտյան Հայաստանում 1915 թ. և ՀՀ Դաշնակցությունը, Եր., «Հայ Դատ» հիմնադրամ, 2010, 72 էջ:
28. Սարգսյան Ս. Թ., 1885-1908 թթ. հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարը Արմենական գործիչների գնահատմամբ, Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 120 էջ:
29. Ստեփանյան Գ. Ս., Բաքվի նահանգի հայությունը ԺԺ դարի երկրորդ կեսին (պատմաժողովրդագրական ուսումնասիրություն), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 234 էջ:
30. Վարդանյան Վ., Գրիգոր Նարեկացին և հայրենի Վասպուրական աշխարհը, Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 149 էջ:
31. Арутюнян К., Литвин А., Армяне-герои Советского союза в боях за Беларусь (1941-1945 гг.), Минск, “Альтиора-Живые краски”, 2010, 63 с.

32. Арутюнян К., Погосян Г.Р., Вклад армянского народа в Великой Отечественной войне (1941-1945), Ер., “Гитутюн”, НАН РА, 2010, 875 с.+ 112 с. илл
33. Арутюнян К., Участие армянского народа в Великой Отечественной войне (1941-1945), Ер., “Зангак-97”, 2010, 144 с.+ 20 с. илл.
34. Марукян А., Проблема Геноцида армян в современной геноцидологии, Ер., Издательство Российско-Армянского (Славянского) университета, 2010, 79 с.
35. Мелконян Э., Армянский всеобщий благотворительный союз: неоконченная история, Ереван, 2010, Тигран Мец, 485 с.
36. Les massacres des Armeniens de Marache en 1920. (Recueil de documents), Documents réunis et présentés par Varoujean Poghosyan, Ер., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, 163 էջ:

բ/ Հոդվածներ

1. Աբրահամյան Հ. Բ., Բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության հարցերը Արցախում (2000-2006) / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, N 1-2, էջ 256-263:
2. Աբրահամյան Հ. Բ., Արցախի հանրապետության տնտեսական խնդիրները /Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2010, N 1-2, էջ 131-136:
3. Աբրահամյան Հ. Բ., Արցախի հանրապետության տնտեսական խնդիրները /Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2010, N 3-4:
4. Աբրահամյան Հ. Բ., Արցախի հիմնահարցը 18-րդ դարում /Ստեփանակերտի Մեսրոպ Մաշտոցի անվան համալսարանի գիտական աշխատությունների ժողովածու, Ստեփանակերտ, 2010, էջ:
5. Աբրահամյան Հ. Բ., Այն փոթորկալից օրը / Դրոշակ, 2010, N 8, էջ 11-16:
6. Աբրահամյան Հ. Բ., Այն փոթորկալից օրը / Դրոշակ, 2010, N 9, էջ 10-14:
7. Աբրահամյան Հ. Բ., 1826-1828 ռուս-պարսկական պատերազմից հետո Ղարաբաղ տեղափոխված հայության թվաքանակի շուրջ /Վեմ, 2010, N 3, էջ 153-160:
8. Աբրահամյան Հ. Բ., Հայ հեղափոխական դաշնակցությունը Արցախում (1917-1920) / Աշխատությունների ժողովածու, ԱՄՆ 2010:
9. Աբրահամյան Հ. Բ., ԼՂՀ պաշտպանության և ազատագրված տարածքների հարցի շուրջ / “XXI դարի մարտահրավերները և մարդկային զարգացման ասպեկտները” միջազգային գիտական կոնֆերանսի հոդվածների ժողովածու, Երևան, 2010, էջ 88-91:
10. Աբրահամյան Հ. Բ., Ասես նա իջել էր Օլիմպիոսից /Համլետ Հարությունյան., Նախագահ Սուրեն Ադամյանը ժամանակակիցների հուշերում, Եր., 2010, էջ 246-249:
11. Ակոպով Ա., Օլթու գավառի բնակավայրերի տեղագրությունը թուրքական տիրապետության ժամանակահատվածում (XVI դ.-1878 թ.) / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, № 11, էջ 94-102:
12. Ամիրջանյան Հ.,Կավածատիրական հողատիրությունը Լոռիում XVIII դ. վերջին-XIX դ. սկզբին, /Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, № 11, էջ 102-110:
13. Ավագյան Ք., Կիլիկիահայությունը ԱՄՆ-ում և նրանց նպաստը Բոսորանին, Ամերիկահայերը և Արևելյան-Հայկական լեգեոնը / Հասկ, Հայագիտական տարեգիրք, Նոր Շրջան, ԺԱ տարի, Անթիլիաս-Լիբանանա, 2009-2010, էջ 61-79:

14. Ավագյան Ք., Հայաստանի ռազմավարական կողմնորոշման մասին, Միջազգային հարաբերություններ / Հայկական աշխարհ, Երևան, 2010, Ապրիլ, թիվ 1, էջ 46-49:
15. Բարխուդարյան Վ. Բ., Խաչատուր Լազարյանի կյանքի համառոտ ուրվագիծը (1789-1871 թթ.) / Պատմաբանասիրական հանդես, 2010, N 2, էջ 3-16:
15. Գասպարյան Ռ., Կիլիկիահայության կոտորածները և ինքնապաշտպանական մարտերը 1894-1896 թթ./ Լրաբեր հասարակական գիտությունների, N 1-2, էջ 15-36:
16. Գասպարյան Ռ., Հայ ազգային կուսակցությունների գործունեությունը Կիլիկիայում 19-րդ դարի վերջին 20-րդ դարի սկզբին / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, № 11, էջ 151-171:
17. Գեղամյան Գ. Մ., Նորայր Սարուխանյան. Գիտնականը և հրապարակախոսը, (ծննդյան 75-ամյակի առթիվ), / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, N 1-2, էջ 526-529:
18. Գրիգորյան Մ., Բագրատունիների ծագման հարցի շուրջ / Պատմաբանասիրական հանդես, 2010, N 2, էջ 116-130:
19. Գևորգյան Զ., Միջերկրածովյան առևտրի կազմակերպման եղանակները Կիլիկյան Հայաստանում XIII-XIV դդ. / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, № 11, էջ 57-77:
20. Գևորգյան Զ., Իտալացի վաճառականությունը Կիլիկյան Հայաստանում (XIII-XIV դդ.) / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, № 1-2, էջ 81-100:
21. Դանիելյան Է., Հայ գրի, թարգմանական և ինքնուրույն գրականության պատմական նշանակությունը քաղաքակրթությունների երկխոսության տեսանկյունից / 21-րդ դար, 2010, N 1, էջ 13-24:
22. Դանիելյան Է., Հայոց պետականության քաղաքակրթական արժեհամակարգը Արցախի ազատագրական պայքարում (1918 թ. երկրորդ կես – 1919 թ.) / 21-րդ դար, 2010, N 2, էջ 49-57:
23. Դանիելյան Է., Հայոց պատմական և քաղաքակրթական արժեհամակարգի պաշտպանության անհրաժեշտությունը / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, N 3, էջ 53-74:
24. Դանիելյան Է., Հայկական ծովային առևտրի զարգացման քաղաքակրթական գործոնները և միջազգային մրցակցությունը XVII դարում / 21-րդ դար, 2010, N 6, էջ 91-100:
25. Դումիկյան Ա., Մովսես Խորենացու «Պատմութիւն Հայոց» երկի արժևորումը Վիկտոր Լանգլուայի հետազոտություններում / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, № 11, էջ 11-19:
26. Զաքարյան Լ., Կանանց նկատմամբ խտրականության վերացման ՄԱԿ-ի կոմիտեի Հայաստանի զեկույցների վերաբերյալ դիտողությունների իրագործման համեմատական վերլուծություն, / “Կանանց նկատմամբ խտրականության հաղթահարումը՝ որպես քաղաքական հիմնախնդիր և ժողովրդավարական հասարակության կայացման նախադրյալ” համաժողովի նյութեր, Երևան, 2010, էջ 103-116:
27. Զաքարյան Լ., Քաղաքացիական և քաղաքական մասնակցության գենդերային տեսանկյունները հայ հասարակության ժողովրդավարացման հեռանկարում / “Գենդերային հավասարության հասնելու հեռանկարները Հայաստանում. քաղաքական և իրավական հայեցակետերը” միջազգային խորհրդածողովի նյութեր, Երևան, 2010, էջ 203-213:
28. Թաջիրյան Է., Կարապետյան Մ., Յովհաննես Թովմաճանեան-ԺԸ դարի հայ մատենագիր, կեանքը, եւ մատենագրական գործունեությունը / Բազմավեպ, 2010 էջ 206-258:
29. Թինոյան Դ., Կիլիկիան XV-րդ դարի առաջին կեսին / «Հայ աստվածաբան» - ժամանակակից մարտահրավերներ, միջբուհական երիտասարդական գիտաժողովի նյութեր, Աճեմյան մատենաշար ԺԲ, Երևան, 2010, էջ 107-118:

30. Թորոսյան Վ. Հ., Սսի, Լոռիի և Անիի եկեղեցական ժողովները /Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 20-45:
31. Խաչատրյան Գ., Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիներին հայ մշակույթի զարգացման մի քանի հարցեր / ՀՊՄՀ «Գիտական հոդվածների ժողովածու», 2010, N 1, էջ 320-331:
32. Խաչատրյան Գ., Հայաստանի ժողովրդական տնտեսության զարգացման մի քանի հարցեր Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիներին /«Մխիթար Գոշ», Գիտամեթոդական հանդես, Վանաձոր, 2010, N 3, էջ 79-88:
33. Խաչատրյան Գ., Սովետական Հայաստանում Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիների մշակույթի դասավանդման մեթոդաբանությունը / ՀՊՄՀ «Տեղեկագիր», 2010, N 2, 46-57:
34. Խաչատրյան Կ. Հ., Հայոց պատմություն, դասագիրք ավագ դպրոցի 11-րդ դասարանի ընդհանուր և բնագիտամաթեմատիկական հոսքերի համար, Երևան, «Զանգակ-97», 2010, էջ 196-232:
35. Խաչատրյան Կ. Հ., ՀՄԽՀ սահմանների հարցը 1921 թ. խորհրդա-թուրքական հարաբերությունների ոլորտում (Մոսկվայի և Կարսի կոնֆերանսները) / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, թիվ 1-2, էջ 36-58:
36. Խաչատրյան Կ. Հ., Լեոնային Ղարաբաղի վերաբերյալ ՌԿ(Բ)Կ կովկասյան բյուրոյի պլենումի 1921 թ. հուլիսի 4- և 5-ի որոշումների շուրջ /Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 346-356:
37. Խառատյան Ա., Գիտնականի արդիականությունը (ակադեմիկոս Մ. Կ. Զուլալյանի ծննդյան 80-ամյակի առթիվ) / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, N 1-2, էջ 517-520:
38. Խառատյան Ա., Բարխուդարյան Վ., «Մոսկվայի և Պետերբուրգի հայ գաղթօջախների պատմություն» (գրախոսություն) / Վեմ, N 3, էջ 161-166:
39. Խուղինյան Գ., Տարանջատվող հիմնապյուններ /Վեմ, 2010, N 2, էջ 3-10£
40. Խուղինյան Գ., Սեպը սեպով են հանում /Վեմ 2010, N 1, էջ 3-10£
41. Խուղինյան Գ., Կողմնորոշումային մտածելակերպի վերապրուկները /Վեմ 2010, N 3, էջ 3-10£
42. Խուղինյան Գ., Փոխատեղումների մեթոդաբանությունը /Վեմ 2010, N 4, էջ 3-10£
43. Խուղինյան Գ., ՀՅԴ քաղաքական հիմնանպատակի՝ Արևմտյան Հայաստանի ազատագրության խնդրի միջազգային-իրավական լեգիտիմությունը /Դրոշակ, 2010, N 12, էջ 12-19£
44. Խուղինյան Գ., Հայաստանի Հանրապետության հիմնադիր հայրերը. Արամ Մանուկյան և Ռոստոմ / Արամ Մանուկյան .Ազգային և պետական գործիչը (Հոդվածների ժողովածու), Եր., ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, 2010, էջ 52-66£
45. Խուղինյան Գ. Ռուբեն Մաֆրաստյան, Օսմանյան կայսրություն. ցեղասպանության ծրագրի ծագումնաբանությունը (1876-1920թթ.), /գրախոսություն, /Վեմ, 2010, N 2, էջ 144-152£
46. Կարապետյան Ա., Խրիմյան Հայրիկի ջանքերը հայ-քրդական համագործակցություն գոյացնելու ուղղությամբ / Դրոշակ, 2010, թիվ 4, չԳ:
47. Կարապետյան Ա., Սուրեն Մարգարյան. Հայ սահմանադրական ռամկավար կուսակցություն (1908-1921 թթ.), /Պատմաբանասիրական հանդես, թիվ 3, 2010, էջ 280-282:
48. Կարապետյան Մ. Լ., 19-րդ դարի և 20-րդ դարի սկզբի ռուսական բանակի հայազգի զորապետերը. Աղբյուրագիտական ակնարկ / Հայկական բանակ, 2010, N 2, էջ 111-116:
49. Կոստանդյան Է., Վլադիմիր Բարխուդարյան, Պետերբուրգի և Մոսկվայի հայ գաղթօջախներ պատմություն (XVIII դարի կես-XX դարի սկիզբ) (Գրախոսություն) / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, N 3, էջ 343-347:
50. Կոստանդյան Է., Մաղաքիա Օրմանյան / Վարա՝ տարե՛իրք, 2010, № 57, էջ 8-22:

51. Կոստանյան Է., Վասպուրականի հո֊նոր մշակութային ֊ործինները 19-րդ դարի երկրորդ կես /Քրիստոնյա Հայաստան, Էջմիածին, 2010, N 21, 22, 23:
52. Հակոբյան Ա.Մ., ՀՅԴ-ՌԿ(Բ)Կ Ռիզայի 1921թ. բանակցությունների հարցի շուրջ / Դրոշակ, 2010, թիվ 3, էջ 31-37:
53. Հակոբյան Ա.Մ., Հայոց ցեղասպանության փաստի ճանաչման միջազգային իրավական հիմքերը /Դրոշակ, 2010, թիվ 5, էջ 25-29:
54. Հայրապետյան Ա., Ալեքսանդրապոլի գավառը Արևելյան Հայաստանի XXդ. առաջին քառորդի վարչատարածքային բաժանումների համակարգում / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 197-209:
55. Հայրապետյան Ա., Ռուս վերաբնակները Ալեքսանդրապոլի գավառում / ՇՊՄԺ միջազգային VIII գիտական նստաշրջանի նյութեր, Գյումրի, 2010, էջ 86-97:
56. Հայրապետյան Ա., Արևմտահայ ֊աղթականության տեղաբաշխումը Փամբակի ֊ավառում 1829-1831թթ., / ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի Գիտական աշխատություններ, հ. 13, Գյումրի, 2010, 10 էջ:
57. Հովհաննիսյան Լ., Արևմտյան Հայաստանի ինքնավարության հարցը 1917 թվականին / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, ' 11, էջ 240-258:
58. Հովսեփյան Մ., «Նոր հոսանք» ամսագիրը (1913-1915 թթ.) / Հայոց պատմության հարցեր, (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 182-197:
59. Ղազախեցյան Վ. Ն., Պետական անվտանգության մարմինների տեղեկատվական գործունեության սկիզբը Հայաստանում, Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 2010, N 1, էջ 72-86:
60. Ղամբարյան Ա., Մեծ Բրիտանիայի և ԱՄՆ-ի դիվանագիտական դրսևորումները Հայկական հարցում Առաջին աշխարհամարտից հետո /Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 225-239:
61. Ղարաբյոզյան Ա., Ղարադաղ /Գավառի պետական համալսարանի գիտական աշխատությունների ժողովածու, Ե., 2010, էջ 145-150:
62. Մախմուրյան Գ., ՀՀ արտաքին հարցերի արծարծումը Ավետիս Ահարոնյանի Փարիզից ու Սան Ռեմոյից ուղարկված նամակներում / Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 2010, N 1 (115), էջ 56-71:
63. Մախմուրյան Գ., 1919-1920 թթ. Շուշին ԱՄՆ Պետդեպարտամենտի և Հայաստանի Ազգային արխիվի փաստաթղթերում / Ադրբեջանի պետական ահաբեկչության և էթնիկական գտումների քաղաքականությունը Լեռնային Ղարաբաղի դեմ 2010 թ. մարտի 21-24-ի գիտագործնական համաժողովի նյութեր, Շուշի, Կաճառ, 2010, էջ 61-74:
64. Մաղալյան Ա., Ղարաբաղի խանության ծագումը /ՎԷմ, 2010, թիվ 2, էջ 123-132:
65. Մաղալյան Ա., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների խորհրդի XXXI գիտական նստաշրջանը (համահեղինակ՝ Համո Մուքիսյան) / Պատմա-բանասիրական հանդես, 2010, թիվ 2, էջ 294-296:
66. Մաղալյան Ա., Վասիլի Բրատիշչևի աշխատությունը Նաղիր շահի մասին /Միհր, 2010, թիվ 2, էջ 44-46:
67. Մանուկյան Ա.Ա., Խորհրդային Հայաստանում միակուսակցական կառավարման համակարգի հաստատման թուրքական գործոնի շուրջ / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 305-316:
68. Մարգարյան Ե., Հելլենիստական քաղաքակրթության շրջափուլերը նախահելլենիզմից մինչև Քրիստոնեություն /Քաղաքագիտության հարցեր. հասարակություն, պատմություն, քաղաքակրթություն: Միջբուհական գիտաժողովի նյութեր: Գլխ. խմբ. Լ. Շիրինյան, Եր., 2010, էջ 178-202:

69. Մարգարյան Ե., ֆիզրան 'ի աշխարհակալ տերության գաղափարաբանական հայեցակարգի հիմքերի մասին: «Տիգրան Մեծ» պատկերագիրք, Եր., 2010, էջ 128 - 142:
70. Մարության Ա., Թուրքիայի միջազգային-իրավական պատասխանատվության հիմնախնդիրը. ամփոփում և առաջարկներ /ՎԷՄ, 2010, N 1(29), էջ 11-28 էջ:
71. Մարության Ա., Սևրի պայմանագրի և Վուդրո Վիլսոնի իրավարար վճռի վավերականության հարցի շուրջ /ՎԷՄ, 2010, N 3(31), էջ 130-142:
72. Մելիքյան Վ. Հ., Անդրկովկասյան կոմիսիարիատի քաղաքականությունը երկրամասի վարչական սահմանաբաժանումների և զենաստվոների հարցում, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2009, թիվ 3 (626), էջ 60-73:
73. Մելիքյան Վ. Հ., Իշխանության ազգայնացման հիմնահարցը Անդրկովկասում (1917թ. նոյեմբեր) / Պատմաբանասիրական հանդես, 2010, թիվ 1 (183), էջ 80-98:
74. Մելիքյան Վ. Հ., Անդրկովկասյան կոմիսարիատի գործունեության հասարակական-քաղաքական ոլորտը / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 210-224:
75. Մելքոնյան Ա.Ա., Ժողովրդագրական գործընթացների միտումները Էրզրումի նահանգում (XVI դ. – XX դ. սկիզբ) / Հայոց հյուսիսային դարպասները. Ջավախք, Լոռի (հոդվածների ժողովածու), Եր., 2010, թիվ 5, էջ 9-18:
76. Մելքոնյան Ա.Ա., Ջավախք (պատմական ակնարկ) / Հայոց հյուսիսային դարպասները. Ջավախք, Լոռի (հոդվածների ժողովածու), Եր., 2010, թիվ 5, էջ 19-38:
77. Մելքոնյան Ա.Ա., Ջավախքը հին եւ միջին դարերում / Հայոց հյուսիսային դարպասները. Ջավախք, Լոռի (հոդվածների ժողովածու), Եր., 2010, թիվ 5, էջ 39-51:
78. Մելքոնյան Ա.Ա., Ժողովրդագրական տեղաշարժերը Ջավախքում և Ախալցխայի գավառում 19-րդ դարի առաջին քառորդին / Հայոց հյուսիսային դարպասները. Ջավախք, Լոռի (հոդվածների ժողովածու), Եր., 2010, թիվ 5, էջ 52-61:
79. Մելքոնյան Ա.Ա., Արցախ-Ջավախք. պատմական զուգահեռներ / Հայոց հյուսիսային դարպասները. Ջավախք, Լոռի (հոդվածների ժողովածու), Եր., 2010, թիվ 5, էջ 62-74:
80. Մելքոնյան Ա.Ա., Ջավախքի հիմնահարցը / Հայոց հյուսիսային դարպասները. Ջավախք, Լոռի (հոդվածների ժողովածու), Եր., 2010, թիվ 5, էջ 75-97:
81. Մելքոնյան Ա.Ա., Ներածություն / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, ընդհանուր և բնագիտամաթեմատիկական հոսքերի դասագիրք (ԸԲՄՀԴ), գլխ. խմբագիրներ՝ Աշոտ Մելքոնյան, Արամ Սիմոնյան), հեղինակներ՝ Մելքոնյան Ա., Չոբանյան Պ., Սիմոնյան Ա. և ուրիշներ, Եր., Ջանգալ, 2010, էջ 4-5:
82. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևելյան Հայաստանը XIX դարի սկզբին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 26-29:
83. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևմտյան Հայաստանը XIX դարի սկզբին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 30-32:
84. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևելյան Հայաստանը Ռուսաստանին միացնելու նոր փուլը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 33-36:
85. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևմտահայությունը XIX դարի 20-ական թվականներին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 37-39:
86. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայաստանը XIX դարի 30-40-ական թվականներին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 39-43:

87. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևելյան Հարցի սրումը: 1877-1878 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմը և հայերը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 54-58:
88. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայկական հարցի միջազգայնացումը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 58-62:
89. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայ հասարակական-քաղաքական հոսանքները / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 63-66:
90. Մելքոնյան Ա.Ա., Ազգային-հասարակական շարժումները / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 66-69:
91. Մելքոնյան Ա.Ա., Ազգային պայքարի նոր գաղափարախոսությունը: Ազատագրական խմբակները / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 69-73:
92. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայ ազգային կուսակցությունները / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 74-78:
93. Մելքոնյան Ա.Ա., Ազատագրական պայքարի վերելքը: Հայդուկային շարժումը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 78-82:
94. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևմտահայերի ցեղասպանության թուրքական ծրագրի իրագործման սկիզբը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 82-85:
95. Մելքոնյան Ա.Ա., Ազատագրական պայքարը 1894-1896 թվականներին: Հայկական հարցը և տերությունները / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 86-89:
96. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայաստանը նորագույն շրջանում, ներածություն / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ԸԲՄՀԴ), էջ 182:
97. Մելքոնյան Ա.Ա., Ներածություն / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, հումանիտար հոսքի դասագիրք (ՀՀԴ), Մելքոնյան Ա., Բարխուդարյան Վ., Հարությունյան Գ., Չոբանյան Պ., Սիմոնյան Ա., Նազարյան Ա., Եր., Ջանգակ, 2010, էջ 3-4:
98. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայաստանը 11-րդ դարի երկրորդ կեսին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 29-33:
99. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարը օտար նվաճողների դեմ 12-14-րդ դարերում / 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 33-40:
100. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևելյան Հայաստանը XIX դարի սկզբին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 134-137:
101. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևմտյան Հայաստանը XIX դարի սկզբին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 138-142:
102. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևելյան Հայաստանը Ռուսաստանին միացնելու նոր փուլը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 142-147:
103. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևմտահայությունը XIX դարի 20-ական թվականներին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 147-152:
104. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայաստանը XIX դարի 30-40-ական թվականներին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 152-156:
105. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևելյան Հարցի սրումը: 1877-1878 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմը և հայերը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 169-173:
106. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայկական հարցի միջազգայնացումը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 173-178:
107. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայ հասարակական-քաղաքական հոսանքները / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 179-183:

108. Մելքոնյան Ա.Ա., Ազգային-հասարակական շարժումները / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 183-187:
109. Մելքոնյան Ա.Ա., Ազգային պայքարի նոր գաղափարախոսությունը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 188-190:
110. Մելքոնյան Ա.Ա., Ազատագրական խմբակները և կազմակերպությունները / Հայոց պատմություն, (ՀՀԴ), էջ 191-194:
111. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայ ազգային կուսակցությունները / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 194-201:
112. Մելքոնյան Ա.Ա., Ազատագրական պայքարի վերելքը: Հայդուկային շարժումը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 202-206:
113. Մելքոնյան Ա.Ա., Արևմտահայերի ցեղասպանության թուրքական ծրագրի իրագործման սկիզբը / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 206-210:
114. Մելքոնյան Ա.Ա., Ազատագրական պայքարը 1894-1896 թվականներին / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 211-214:
115. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայկական հարցը և տերությունները 19-րդ դարի վերջին տասնամյակում / Հայոց պատմություն, 11-րդ դասարան, (ՀՀԴ), էջ 215-218:
116. Մելքոնյան Ա.Ա., Առաջաբան, Թերզեան Պերճ, Յետադարձ անդրադարձ, յօդուածներու, ելոյթներու, հարցազրոյցներու եւ ուսումնասիրութեան ժողովածոյ, Գահիրէ, 2010, էջ 13-17:
117. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայաստանի Հանրապետությունը և Ջավախքը 1918-1920 թթ. / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 258-284:
118. Մելքոնյան Ա., Ռուբեն Սաֆրաստյան. Օսմանյան կայսրություն. ցեղասպանության ծրագրի ծագումնաբանությունը (1876-1920) (գրախոսություն) / Պատմաբանասիրական հանդես, 2010, N 2, էջ 261-264:
119. Մելքոնյան Է., Խառնամուսնությունները և ազգային ինքնությունն Արևմուտքի երկրների հայ համայնքներում. հայացք Երևանից // Հայ ինքնության որակների պահպանումը խառնամուսնություններում, Եր., 2010, էջ 19-39:
120. Մելքոնյան Է., Ներգաղթ, հայրենադարձություն. Դիսկուրսիվ տերմինաբանությունը Հայաստան-սփյուռք հարաբերություններում // Հայ գաղթականությունը և Հայրենիք-սփյուռք կապերը 1918-1985 թթ., Եր., 2010, 12 էջ:
121. Մինասյան Ս., Հայ գաղթականության հայրենադարձության հարցը Հյուսիսային Կովկասում Խորհրդային իշխանության հաստատվելուց հետո 1920 թ. (ապրիլ-դեկտեմբեր) / ՏՄԽԽԹԻ Գոշ՝ գիտամեթոդական հանդես, 2010, N 1, էջ 36-39:
122. Միրզոլու Արմավենի, Ազգային փոքրամասնությունները Թուրքիոյ Հանրապետութեան 1923-1939 թուականներուն / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, N 1-2, էջ 68-81:
123. Շահնազարյան Ա., Ջաքարյան Հայաստանն Իլխանության առաջին շրջանում / Պատմաբանասիրական հանդես, 2010, № 3, էջ 129-140:
124. Պողոսյան Բ., ԱՄՆ-ի հրեական լոբբիի գործիքարանը Իսրայելի ռազմավարական-անվտանգային շահերի պաշտպանության համատեքստում, Աշխատանքային տետրեր / Հայկական բանակ, 2010, N 1 և 2 (13-14), էջ 123-140:
125. Պողոսյան Բ., Թուրք-ամերիկյան հարաբերությունների հիմնական միտումները 2003-2008 թթ. / Թյուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, հատոր VI, 2009, էջ 161-179:
126. Պողոսյան Վ., Համիդեան կոտորածները Ի. դարի սկզբի ֆրանսական պատմագրութեան քննական լոյսի ներքոյ / Հայկազեան հայագիտական հանդես, 2010, հատոր L., էջ 157-186:

127. Պողոսյան Վ., «Հայոց ցեղասպանությունը Օսմանյան կայսրությունում» փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածուի լույս ընծայման նախապատմության շուրջ (ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսյանի ծննդյան 100-ամյակի առիթով) / Պատմաբանասիրական հանդես, 2010, '1, էջ 234-244:
128. Պողոսյան Վ., Հայ ժողովրդի եվրոպացի նվիրյալները՝ Գևորգ Ե կաթողիկոսի գնահատմամբ / Էջմիածին, 2010, 'Դ, էջ 95-101:
129. Պողոսյան Վ., Ֆրանսացի հայասեր գործիչները՝ Մատթեոս Իզմիրլեանի գնահատմամբ / Հանդես ամսօրեայ, 2010, '1-12, էջ 495-504:
130. Պողոսյան Վ., Վառլամ (Վահրամ) Մարտիրոսյան (1928-2008) / Հայկազեան հայգիտական հանդես, 2010, հատոր Լ., էջ 655-656:
131. Պողոսյան Վ., Մ.Կարապետյան, Է.Գևորգյան, Է.Մելքոնյան. Տասնիններորդ դարի երկրորդ կեսին հայ ազգային-ազատագրական շարժման խորհրդահայ պատմագրությունը (1921-1991), (Գրախոսություն) / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, '1-2, էջ 489-493:
132. Պողոսյան Վ., Ռուբեն Սաֆրաստյան, Օսմանյան կայսրություն. ցեղասպանության ծրագրի ծագումնաբանությունը (1876-1920 թթ.), (Գրախոսություն) / Հանդես ամսօրեայ, '1-12, էջ 522-530:
133. Պողոսյան Վ., 1895 Massacres d'Arméniens. Alphonse Cillière, consul de France à Trébizonde. Texte présenté par Gérard Dédéyan, Claire Mouradian et Yves Ternon, Toulouse, (Գրախոսություն) / Էջմիածին, 2010, 'Ը.
134. Սահակյան Ա., Սեբաստիայի վիլայեթի Թոքաթ, Ամասիա, Գարահիսար սանջակների հայ կրթական կյանքը 19-րդ դարի վերջին և 20-րդ դարի սկզբին / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 11, 2010, էջ 139-151:
135. Սահակյան Ա., Ամասիայի սանջակի կրթական 19-րդ դարի վերջին և 20-րդ դարի սկզբին / պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի, ասպիրանտների, հայցորդների և իտալիաստղների 54-րդ իտաժողովի նյութերի ժողովու, Եր., 2010, էջ 302-304:
136. Սահակյան Ա., «Հայաստանի պատմական ժողովրդաբություն» առարկայի դասավանդման որոշ առանձնահատկություններ / Խաչատուր Աբովյանի հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի Հայափոսական հանդես, 2010, № 2-3, էջ 164-169:
137. Սահակյան Ա., Սեբաստիա քաղաքի Ս. Թարմանչաց և Արամյան վարժարանների կրթության կյանքը / Լրաբեր հասարակական իտությունների, 2010, № 3, էջ 108-115:
138. Սահակյան Ռ.Օ., Համո Օհանջանյանի 1916 թ. դեկտեմբերի 10-ի զեկուցագիրը՝ Վասպուրականի հայության վիճակի մասին / ՎԷՄ, 2010, '1, էջ 185-199:
139. Սահակյան Ռ.Օ., Ռուսական բանակի հայկական և քրդական ջոկատները Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին / Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 2010, '1, էջ 26-40:
140. Սահակյան Ռ.Օ., Ականատեսի վկայությունները Մուշ քաղաքի հայության կոտորածի մասին / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, '1-2, էջ 457-470:
141. Սահակյան Ռ.Օ., Հայկական բանակի հետախուզական բաժանմունքի պետ Տիգրան Դևոյանցի զեկուցագիրը թուրքական բանակի մարտակազմի մասին / Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 2010, '1, էջ 26-40:
142. Սահակյան Ռ.Օ., Արամ Մանուկյանը Վանի նահանգապետ / Արամ Մանուկյան. ազգային և պետական գործիչը (հոդվածների ժողովածու), Երևան, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, 2010, էջ 25-51:
143. Սահակյան Ռ.Օ., Կարո Սասունու զեկուցագրերը Տարոն հայության վիճակի մասին / ՎԷՄ, 2010, '2, էջ 185-199:

144. Սահակյան Ռ.Օ., Հայկական բանակի հետախուզական բաժանմունքի պետ Տիգրան Դևոյանցի զեկուցագիրը թուրքական բանակի մարտակազմի մասին/ Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, թիվ 1-2, էջ 470-483:
145. Սարգսյան Ս., Ա. Նաթանյանի և Փ. Թերլեմեզյանի պատմագիտական հայեցակարգերը Արմենական կուսակցության և հայ ազատամարտի վերաբերյալ, / «Պետություն, պատմություն, տնտեսություն, մշակույթ» Երևանի Գլաձոր համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական կազմի և ասպիրանտների 4-րդ գիտական նստաշրջանի նյութերի ժողովածու, Գլաձոր, 2010, էջ 182-212:
146. Սարգսյան Ս., Արամ Մանուկյանը Վանի նահանգապետ / Արամ Մանուկյան. ազգային և պետական գործիչը (հոգվածների ժողովածու), Երևան, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, 2010, էջ 18-25:
147. Սարգսյան Ս., Արմենական կուսակցության պատմության դասավանդման գիտամեթոդական առանձնահատկությունները ԲՈԻՀ-երում /Հյուսիսսփայլ Հյուսիսային համալսարանի գիտական հոգվածների ժողովածու, հրատարակության Ա տարի, Եր., 2010, էջ 129-134:
148. Սարուխանյան Ն. Բ., Հայ պատմագիտական երախտավորը / Հանդես Ամսօրեայ, 2010, ' 1, էջ 397-423:
149. Սարուխանյան Ն. Բ., Հայ պատմագիտության ուրույն դեմքը (Լեոյի ծննդյան 150-ամյակի առթիվ) / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, ' 3, էջ 377-391:
150. Ստեփանյան Գ., Ներսես վրդ. Մելիք Թանգյանը Տաթևի վանքի վանահայր / Գորիսի պետական համալսարանի միջազգային գիտախոհովի աշխատանքների ժողովածու, Գորիս, 2010, էջ 205-212:
151. Ստեփանյան Գ., Համառոտ ակնարկ Կասպից ծովի հայկական նավատորմի պատմությունից / Ծովի մշակույթը մարդկության մշակույթն է քաղաքակրթության երկխոսությունում: Գիտաժողովի զեկուցումների հիմնադրույթներ, 2010, մայիսի 14-16, Երևան, 2010, էջ 9-15:
152. Ստեփանյան Գ., Համառոտ ակնարկ Շամախի քաղաքի հայութեան պատմութեան եր հայ կրթարաններու վրայ (ԺԹ դար) / Հայկազեան Հայագիտական հանդես, Պեյրուք, 2010, էջ 95-123:
153. Ստեփանյան Գ., Բաքվի հայերի 1918 թ. կոտորածները և թուրք-ադրբեջանական իշխանությունների պատասխանատվությունը / Ադրբեջանի պետական ահաբեկչությունը և էթնիկական գտումների քաղաքականությունը Լեռնային Ղարաբաղի դեմ, 2010 թ. մարտի 21-24-ը Ստեփանակերտում և Շուշիում տեղի ունեցած միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, «Կաճառ» տարեգիրք, 2010, թիվ 4, էջ 223-239:
154. Ստեփանյան Ս.Ս., Հայերի ցեղասպանությունը ինչպես որ կա, միջազգային հարաբերություններ / Հայկական աշխարհ, 2010, № 1, ապրիլ, էջ 78-81:
155. Ստեփանյան Ս.Ս., Հայկական հարցը միջազգային հարաբերություններում / Գիտական հոգվածների ժողովածու, Երևանի «Մանց» համալսարան, 2010, էջ 448-459:
156. Ստեփանյան Ս.Ս., Հայոց ցեղասպանությունը միջազգային հարաբերություններում / Գիտության աշխարհ, 2010, № 2, էջ 14-19:
157. Ստեփանյան Ս.Ս., Արմին Վեզները որպես մեծ մարդասեր և հայոց ցեղասպանության ականատես / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, № 1-2, էջ 437-447:
158. Ստեփանյան Ս.Ս., Ականավոր գիտնականը և մեծ հայրենասերը (ակադեմիկոս Մկրտիչ Գեղամի Ներսիսյանի ծննդյան մեկ դարը) / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, № 3, էջ 392-402:
159. Սուքիասյան Հ., Թումանյան Լ., Նորահայտ փաստաթղթեր Հովհաննես Թումանյանի մասին / Էջմիածին, 2009, սեպտեմբեր (Թ), էջ 85-93:

160. Սուքիասյան Հ., Հայաստանի առաջին հանրապետության անդրանիկ կառավարության ձևավորումը /Արամ Մանուկյան. ազգային և պետական գործիչը (հոգվածների ժողովածու), Երևան, Պատմության ինստիտուտ, 2010, էջ 83-98:
161. Սուքիասյան Հ., ՀՀ արտգործնախարարության և ՀՄԽՀ արտգործժողովուրդների ժառանգության հարցի շուրջ /Երևանի պետական համալսարան: Պատմության ֆակուլտետ: Տարեգիրք Բ (պատմագիտական հանդես), Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2010, էջ 219-225:
162. Սուքիասյան Հ., ՀՄԽՀ արտաքին գործերի ժողովրդական կոմիսարիատի կազմավորման պատմությունից /Բանբեր Երևանի համալսարանի, հասարակական գիտություններ. Միջազգային հարաբերություններ, քաղաքագիտություն, 2010, N 130.6, էջ 54-60:
163. Սուքիասյան Հ., Հայ-ուկրաինական դիվանագիտական հարաբերությունների պատմությունից (1921-1922 թթ.) /Հոբելյանական գիտական նստաշրջան նվիրված ԵՊՀ հիմնադրման 90-ամյակին, հոգվածների ժողովածու, հատոր 4 – իրավագիտություն, միջազգային հարաբերություններ և քաղաքագիտություն, պատմություն, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2010, էջ 304-310:
164. Սուքիասյան Հ., ՀՄԽՀ արտգործժողովուրդների տեղեկատու բաժնի գործունեությունը (1921-1922 թթ.) /Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոգվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 295-304:
165. Սուքիասյան Հ., Մաղալյան Ա., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների խորհրդի XXXI գիտական նստաշրջանը /Պատմաբանասիրական հանդես, 2010, N 2, էջ 294-296:
166. Վարդանյան Ա., Տարընթերցումներ Աղվանքի գավառների վերաբերյալ / Կանթեղ, 2010, № 2, էջ 214-219:
167. Վարդանյան Ա., Աղվանից մարզպանության կազմավորումը / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, № 1-2, էջ 101-106:
168. Վարդանյան Գ., Գյուղատնտեսական կրթությունը Հայաստանում 1918 – 1920-ական թթ. / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոգվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 285-295:
169. Վարդանյան Վ., Աղթամարի կաթողիկոսության հիմնադրման շուրջ / Պատմաբանասիրական հանդես, 2010, № 2, էջ 70-81:
170. Վարդանյան Վ., Հ. Դավթյանի «Մեզ անձանոթ Վարդանանց պատերազմը» (Գրախոսություն) / Լրաբեր հասարակական-գիտությունների, 2010, № 1-2, էջ 502-508:
171. Վարդանյան Վ., Հ.Ս. Սվազյան, Աղվանից աշխարհի պատմություն (հնագույն ժամանակաշրջանից մինչև VIII դար) (Գրախոսություն) / Լրաբեր հասարակական-գիտությունների, 2010, № 3, էջ 359-363:
172. Վիրաբյան Ա., Զաքարիա Սարկավազ Քանաքեռցու կենսագրությունը / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոգվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 78-86:
173. Տեր Դևոնյան Վ., Կիլիկյան Հայաստանի արտաքին քաղաքականությունը ԺԲ դարի վերջին / Պատմաբանասիրական հանդես, 2010, № 1, էջ 114-129:
174. Տեր Դևոնյան Վ., Կիլիկիայի հայկական թագավորությունը և Հալեբի սուլթանությունը՝ դաշնակիցներ / Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոգվածների ժողովածու), 2010, N 11, էջ 45-57:
175. Абрамян Г. Б., В тисках блокады /Карабахский экспрес, 2010 N 3,
176. Бахчинян А., Армяно-китайские исторические и культурные отношения / §Армения-Китай. Очерки исторических, деловых и культурных взаимоотношений/, ժողովածու, Երևան, Երևանի Հումանիտար ինստիտուտ, 2010, էջ 42-79Ք

- 177.Гарибджанян С. Г., Научные связи Ереванского государственного университета в 1920-30-е гг. / Вестник общественных наук АН Арм., 2009, N 3, с. 125-132.
- 178.Гарибджанян С. Г., Роль академика К. И. Скрябина в становлении и развитии гельминтологической науки в Армении / Հայաստանի հանրային առողջության ամսական գեկույց, 2010, N 12, էջ 1-15:
- 179.Гарибджанян С. Г., Академик Е. Н. Павловский и организация Закавказской паразитологической экспедиции в Армению / Հայաստանի հանրային առողջության ամսական գեկույց, 2010, N 14, էջ 1-9:
- 180.Даниелян Э., Борис Баратов. «Карабахские хроники. 1989-2009» / «По Арцахским тропам войны к храму молитвы о мире», Издательство Лингвист, 2010, издано в Италии, 512 страниц/. Boris Baratov – “The Chronicles of Karabakh. 1989-2009” / “Along Artsakh’s paths of war to the Church of the Preyer for peace”, Linguist Publishers, Moscow. 2010. 512 pages, printed in Italy/, <http://www.noravank.am/ru/?page=analitics&nid=2534>
- 181.Даниелян Э., Историческое значение армянской письменности, переводческой и оригинальной литературы в аспекте диалога цивилизаций /21-век, 2010, N 2, с. 21-31.
- 182.Магальян А., Арцахские меликства и возникновение Карабахского ханства / Русский сборник, Москва, 2010, том VIII, с. 7–25.
- 183.Махмуриян Г. Г., Попытки регионального сотрудничества и II конференция Закавказских республик (9-22 апреля 1920 г.) / Պատմաքաղաքական հանդես, 2010, № 3, էջ 54-71:
- 184.Погосян В. А., Советские ученые о карабахском конфликте / Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, ' 3, էջ 335-342:
- 185.Погосян В. А., Жак Годшо: взгляд со стороны / Французский ежегодник -2010, М., 2010, с. 410-432.
- 186.Погосян В., Г.С.Кучеренко, каким я его помню / Французский ежегодник-2010, М., 2010, с. 433-442.
187. Сукиасян А., Документы об армяно-грузинском пограничном споре в Лори (декабрь 1920 г. – январь 1921 г.) / Историко-филологический журнал, 2010, N 1, с. 253-262.
- 188.Тохатян К., Наскальные изображения Великой Армении /Анив, М., 2010, 14 с.:
189. Aglyan V., Sakanyan H., Russia and EU's Eastern Partnership, CCCS Bulletin, N5, Yerevan State University, 2010, pp.31-38.
- 190.Danielyan E., Power and Justice in International Relations. Interdisciplinary Approaches to Global Challenges, *Edited by Marie-Luisa Frick and Andreas Oberprantacher, /University of Innsbruck, Austria, Ashgate, December 2009.- News and Views. The Journal of the International Academy for Philosophy, Vol. 2 No 2 (26) Fall 2010, pp. 69-85/.*
191. Danielyan E., Historic Significance of the Armenian Writing, Translated and Original Literature in the Aspect of the Dialogue of Civilizations / 21st Century, 2010, N 1, pp. 25-35.
- 192.Tokhatyan K., Los Petroglifos / Historia del pueblo Armenio, Barcelona, 2010, p. 51-53.
- 193.Poghosyan V., Французский ежегодник-2009. Левые во Франции, М., 2009, (Գրախոսություն) /Annales historiques de la Révolution française; 2010, ' 359, p. 242-244.
- 194.Poghosyan V., А. Тырсенко, Эмманюэль Жозеф Сийес и французская либеральная мысль его времени, М., 2005, (Գրախոսություն) / Annales historiques de la Révolution française, 2010, ' 362, p. 191-192.
- 195.Poghosyan V., А.В. Городон, Великая французская революция в советской историографии, М., 2009, (Գրախոսություն) / Annales historiques de la Révolution française, 2010, ' 362, p. 193-195.
196. Vardumyan G., La antigua religion y la mitologia / Historia del pueblo Armenio, Barcelona, 2010, p. 431-435.

6. Տնօրեն՝ ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պ.գ.դ. Մելքոնյան Ա. Ա.
 Գիտական գծով փոխտնօրեն՝ պ.գ.թ., դոցենտ Խաչատրյան Կ. Հ.
 Գիտական քարտուղար՝ պ.գ.թ., դոցենտ Մուրադյան Հ. Ղ.
 e-mail՝ history@sci.am ինտերնետային կայքը՝ academhistory.am

7. Տվյալներ կադրերի վերաբերյալ՝
 ա/ 1

բ/ աշխատանքի է ընդունվել 4 երիտասարդ, այդ թվում կանայք՝ 2, ազատվել է 2 երիտասարդ
 գ/ մինչև 35՝ 31 գիտաշխատող, 35-ից 60՝ 36 գիտաշխատող, 60-ից ավելի տարիքի գիտաշխատողների թվաքանակը՝ 28:

8. Հաշվետու տարում պատշտպանվել է դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսություն

3 թեկնածուական ատենախոսություն

9. Տեղեկություններ հաշվետու տարում պատվավոր կոչումների և պարգևատրումների արժանացած գիտնականների
 մասին (ազգանուն, անուն, հայրանուն, պարգևը)

----- Կարապետյան Մուրադ Լևոնի --- ՀՀ ՊՆ ! Անդրանիկ Օզանյան՝ մեդալ:

10. Գիտության և կրթության ոլորտում համագործակցությունը ՀՀ բուհերի և այլ կազմակերպությունների հետ՝
 համատեղողների թվաքանակը, համատեղ հրապարակումներ յուրաքանչյուր կազմակերպության հետ:

---ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի՝ ՀՀ բուհերում համատեղությամբ աշխատողների թիվը 32:

Աղյուսակ 1 /չկա/

Արտոնագրային ցուցանիշներ

N	Կազմակերպությունը	Արտոնագրերի հայտերի թիվը	Դրական որոշումների թիվը	Մտացված արտոնագրերի թիվը
1	2	3	4	5

Աղյուսակ 2

2010 թ. թեմատիկայի ամփոփ տվյալներ

Կազմակերպությունը	Թեմաների կամ պայմանագրերի թիվը (ո) և ֆինանսավորման ծավալը (X հազ. դր.)		
	Բազային	Թեմատիկ	Տնտ. պայմանագրեր
ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ	89760.0	17682.0	-

Կազմակերպության անցկացրած հանրապետական և միջազգային գիտական միջոցառումները

N	Միջոցառումները	Անցկացման վայրն ու ժամանակը, կազմակերպիչները	Մասնակիցների թիվը	
			ընդամենը	այդ թվում արտ. երկրներից
1	Եիլվա Կապուտիկյանի ստեղծագործություններին նվիրված վերլուծական հոդվածների՝ 'Դեպ խորքը լեռաքճ ծողովածուի շնորհանդես, բանաստեղծուհուն նվիրված ֆիլիմի դիտում	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 20.01.2010 թ., 'Սիլվա Կապուտիկյան՝ գրական հիմնադրամ, Սիլվա Կապուտիկյանի տուն-թանգարան, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	80	
2	Տրանսիլվանիայի հայերի շառավիղների և եկեղեցու մասին պատմող 'Հայր մեր՝ փաստագրական կինոնկարի ցուցադրություն (Հունգարիա, 40 րոպե, ռեժիսոր՝ Կինգա Կալի)	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 19.03.2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	65	3

3	Հանդիպում ԱՄՆ-ի Բերկլիի համալսարանի պրոֆեսոր Ստեփան Ասատուրյանի և Սորբոնի համալսարանի պրոֆեսոր, ՀՀ ակադեմիայի արտասահմանյան անդամ Հարություն Գևորգյանի հետ: Թեման՝ Ֆեդերացիայի ճանաչման արդի գործընթացը և հայ- թուրքական հարաբերությունները	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 30.03.2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	90	
4	Մեծ Եղեռն. ճանաչում, դատապարտում, հատուցում միջազգային գիտաժողով նվիրված Հայոց Մեծ Եղեռնի 95- ամյակին	ԾԾ Պ ²² Y ³ E ^{3.3} ÑáðÃŮ ³ Y ÝÇëi»ñÇ ¹³ ÑÉÇ×, 19.04.2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ, ԵՊՀ,	110	10
5	Հայ ժողովրդի մասնակցությունը Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին միջազգային գիտաժողով նվիրված Հայրենական Մեծ Պատերազմում տարած հաղթանակի 65- րդ տարեդարձին	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 3.05.2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ազգային արխիվ	95	2

6	Թովի մշակույթը՝ մարդկության մշակույթն է քաղաքակրթությունների երկխոսությունում գիտա-գործնական կոնֆերանս նվիրված Դյաս Ծովային Հետազոտությունների Ակումբի 25-ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 14-16.05. 2010 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտ Դյաս Ծովային Հետազոտությունների Ակումբ	85	5
7	Ակադեմիկոս Արգար Հովհաննիսյանի Դստիպ աշխատությունները գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 21.05. 2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	75	
8	Դնահիտ ասոցիացիայի ներկայացուցիչ Պավել Ղալումյանի դասախոսությունը ԴՀայկական ԴԿադեղ Մերձանտն նավի հայտնագործումը թեմայով և ֆիլմի ցուցադրում	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 11.06. 2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	60	3
9	ԴՋավախքը Հովհաննես Մկրտչյանի հուշերում գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 23.06.2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	75	3
10	ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ Երիտասարդ գիտաշխատողների խորհրդի XXXI գիտական նստաշրջան	ՀՀ ԳԱԱ գիտաժողովների տուն (ՀՀ Կոտայքի մարզ, Աղվերան) 04.07.2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	45	1
11	Սևրի դաշնագրի 90-ամյակին նվիրված միջոցառում: ԴԱզատագրում գրքի երրորդ՝ ԴԱպարապետ գրքի քննարկում	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 10.08.2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	75	

12	Միջազգային գիտաժողով նվիրված Քեդադ Մերչանտի հայտնագործությանը	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 05.10.2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, !ԱՆԱՀԻՏՏ ասոցիացիա	90	6
13	Միջազգային գիտաժողով նվիրված Վան քաղաքի առաջին հիշատակության 2865- ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ, 7-9.10. 2010 թ., կազմակերպիչներ՝ !Վասպուրական հայրենակցական միություն, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ, մասնակցությամբ ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի, ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի	100	15
14	Լեոյի ծննդյան 150- ամյակին նվիրված գիտագործնական կոնֆերանս, Լիագումար նիստ	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 19.11.2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	80	
15	Լեոյի ծննդյան 150- ամյակին նվիրված գիտագործնական կոնֆերանս	ՀՀ Կոտայքի մարզ, գյուղ Աղվերան՝ ՀՀ ԳԱԱ հանգստյան տանը 20.11.2010 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	45	
16	«Հայաստանը տարածաշրջանային գործընթացներում» վերնագրով ՀՀ ԳԱԱ պատմության և արևելագիտության ինստիտուտների երիտասարդ գիտաշխատողների մասնակցությամբ կլոր սեղան	ՀՀ Կոտայքի մարզ, գյուղ Աղվերան՝ ՀՀ ԳԱԱ հանգստյան տանը 21.11.2010 թ. ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	45	

17	«Համշենից Մուսալեո» վավերագրական ֆիլմի դիտում	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ, 2.12 2010 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ		
18	«ՀՅ Դաշնակցության հիմնադրման 120- ամյակին նվիրված» գիտաժողով	ք. Երևան, Կոնգրես հյուրանոցի «Պիկասսո» դահլիճ 3.12.2010 թ. «Հայ դատ» հիմնադրամ, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, ԵՊՀ Պատմության ֆակուլտետ	80	15
19	Վուդրո Վիլսոնի իրավարար վճռի 90- ամյակին նվիրված գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 21.12.2010 ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ		

Աղյուսակ 4

Աշխատակիցների արտասահման, այդ թվում ԱՊՀ-անդամ երկրներ, կատարած գործուղումները

N	Կազմակերպու թյունը	Երկիրը	Գործուղված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովների ն մասնակցելու համար	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու համար	Բանակցություննե րի և խորհրդածություն ների համար
1	Պատմության ինստիտուտ	Ռուսաստանի Դաշնություն/ Մոսկվա	4	1	2
2		Բելառուս /Մինսկ	6	6	6
3		Սիրիա	1		
4		Լիբանան /Բեյրութ	2		
5		Թուրքիա /Ստամբուլ			1
6		Եգիպտոս /Կահիրե	1	1	
7		Ճապոնիա	1		
8		ԼՂՀ	4		1

Աղյուսակ 5

Արտասահմանյան գիտնականների ընդունելություն ԳԱԱ հիմնարկություններում

N	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Ընդունված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովների և մասնակցելու համար	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու համար	Բանակցությունների և խորհրդածությունների համար
1	Պատմության ինստիտուտ	ԱՄՆ /Պետդեպ, ՀՀ-ում դեսպանատնից /			5
2		Ճապոնիա			1
3		ԱՄՆ /Բերկլի/			1
4		Ֆրանսիա /Սորբոն/			1
5		ՌԴ /Մոսկվա/			2
6		ԱՄՆ			3

Աղյուսակ 6 /չկան/

ԳԱԱ գիտական կազմակերպությունների միջազգային դրամաշնորհներ

N	Կազմակերպությունը	Թեմայի անվանումը	Հիմնադրամի կամ կազմակերպության անվանումը	Դրամաշնորհի ժամկետը		Ֆինասավորման ծավալը (\$, €, դր., руб.)		Թեմայի ղեկավարը
				սկիզբ	ավարտ	ընդհանուր	2010 թ. համար	
1	2	3	4	5	6	7	8	

Աղյուսակ 7

Կազմակերպության 2010 թ. ֆինանսավորման ծավալները

N	Կազմակերպություն	Բյուջե	Արտաբյուջե	Դրամաշնորհներ
---	------------------	--------	------------	---------------

	թյունը			արտառժույթ (\$, €, pyб.)	արժույթի կուրսը	դրամ
1	Պատմության ինստիտուտ	146775.0	5712.4			

Աղյուսակ 8

Գիտաշխատողների 2010 թ. հրապարակումների ընդհանուր քանակը

N	Կազմակերպությունը	Մենագրություն, ժողովածու		Ուսումնական ձեռնարկ, դասագիրք		Հոդվածներ, գեկուցումներ		Թեզիսներ	
		Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.
	Պատմության ինստիտուտ	31	1	4		187	12	10	

Աղյուսակ 9

Ասպիրանտների թվաքանակը

Կազմակերպությունը	Ասպիրանտների քանակը (այդ թվում կանայք) առ 01.01.2011 թ.		Հաշվետու տարում ասպիրանտուրա են ընդունվել (այդ թվում կանայք)	
	ա/կ.	ա/չկ.	ա/կ.	ա/չկ.
Պատմության ինստիտուտ	5	1	1	---

Աղյուսակ 10

Տվյալներ մասնագիտացված գիտական խորհուրդների վերաբերյալ

Կազմակերպությունը	Ատենախոսության խորհրդի ծածկագիրը	Մասնագիտության ծածկագիրը և անվանումը	Խորհրդի նախագահ, գիտքարտուղար (գիտ. աստիճան, ազգանուն, անուն, հայրանուն)	2010 թ. ինստիտուտի աշխատակիցների կողմից պաշտպանված ատենախոսությունների թիվը	
				դոկտորական	թեկնածուական

Պատմության ինստիտուտ	004	Է.00.01 /Հայոց պատմություն/ Է.00.05 /Հայոց աղբյուրագիտու թյուն և պատմագրությու ն/	² .Ա. Մելքոնյան պ.գ.դ., ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ Կ.Հ. Խաչատրյան պ.գ.թ., դոցենտ		3
-------------------------	-----	--	---	--	---

Աղյուսակ 11

ՀՀ ԳԱԱ աշխատողների թվաքանակի ամփոփ տվյալներ առ 01.01.2011 թ.

N	Կազմակերպությ ունը	Աշխատողնե րի ընդհանուր թիվը	Գիտական աշխատողնե րի ընդհանուր թիվը	ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոսնե ր	ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամներ	Գիտության դոկտորներ	Գիտությա ն թեկանծուն եր
	Պատմության ինստիտուտ	127	95	3	2	25	48

Ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ

Ա.Ա. Մելքոնյան

Ինստիտուտի գլխավոր տնօրեն, պ.գ.թ., դոցենտ

Հ.Ղ. Մուրադյան

Отчет

об основных результатах научной и научно-организационной
деятельности Института истории НАН РА за 2010 г.

1. Опубликовано монография “Армянские колонии Москвы и Петербурга (середина XVIII века – начало XX века)” академика НАН РА, главного научного сотрудника Института истории НАН РА Владимира Бархударяна. В монографии освещена история армянских общин столиц России, их связи с матерью-Родиной, их определенный вклад в армянское образование, в сохранении и развитии науки и искусства в период с середины XVIII в. до начала XX в.

Опубликована монография ведущего научного сотрудника института истории НАН РА, д. и. н. Арарата Акопяна “Советская Армения в Московском и Карсском договорах”, в которой изложена история Московского и Карсского, а также Александропольского договоров. Представлена дипломатическая подготовка одноименных конференций, их ход и подписание договоров. Проведен историко-критический и сравнительный анализ статей этих договоров. Особое внимание уделено армяно-турецким территориальным проблемам и разделением границ. Автор попытался рассмотреть вопросы законности этих договоров и их соответствие нормам международного права.

Опубликована монография ведущего научного сотрудника Института истории НАН РА Ваана Меликяна “Проблема власти в Закавказье. Деятельность Закавказского комиссариата и армянская действительность (ноябрь 1917 г. – февраль 1918 г.)”, в которой на широкой и богатой исторической базе в армянской историографии делается попытка представить важнейшую проблему политической жизни Закавказья после большевистского переворота 1917 г. – проблему власти. Освещается деятельность Закавказского Комиссариата во всех областях в период с ноября 1917 г. по март 1918 г., исследуется политическое положение Армении в этих многослойных взаимоотношениях.

Опубликована работа старшего научного сотрудника Института истории НАН РА, д. и. н. Геворга Степаняна “Армянство Бакинской губернии во второй половине XIX века (историко-демографическое исследование)”, в которой представлена целостная историко-демографическая картина положения армянского населения Бакинской губернии во второй половине XIX века. Проведено всестороннее изучение местоположения армянских населенных пунктов, распределение армянского населения по уездам. В таблицах показано количество и миграция армянского населения. Комплексным исследованием летописных и лапидарных источников обосновывается, что армяне были коренным и культурогенным этносом в Восточном Закавказье на территории между рекой Курой и Апшеронским полуостровом.

В приложении к работе помещены карты распределения на территории Бакинской губернии армянских населенных пунктов и историко-архитектурных памятников, церквей, монастырей, часовен Шемахинской армянской епархии, списки рукописей, созданных в местных центрах образования, перечень церковно-приходских школ и один документ.

В отчетный год научные сотрудники Института заканчивают редактирование текстов нового Академического многотомника “Истории Армении”, были сданы в печать первые главы третьего и четвертого томов. Ведутся также работы по подготовке академического двухтомника “История Армении” на русском языке.

2. Значительным результатом работы Института в 2010 г. были весомые исследования, изданные монографии и сборники, десятки научных статей и публикаций по 3 базовым темам, финансируемым из госбюджета.

В рамках темы “Армянское источниковедение и историография” (руководитель д. и. н. Ашот Мелконян) вышла в свет монография старшего научного сотрудника Института, к. и. н. Сурена Саргсяна “Национально-освободительная борьба армянского народа в 1885-1908 гг. в оценке деятелей арменаканов”, в которой освещается проблемы национально-освободительной борьбы армянского народа в насыщенный событиями период – 1885-1908 гг. и оценка их со стороны деятелей-историков арменаканов.

В рамках этой же темы опубликован сборник документов “Резня армян в Мараше в 1920 г.”, подготовленный старшим научным сотрудником Института, к. и. н. Варужаном Погосяном. В сборнике представлены разнообразные как опубликованные ранее, так и неопубликованные материалы на французском и английском языках, извлеченные из армянских архивов, современные события английской и французской периодической печати, из воспоминаний очевидцев, как армян, так и иностранцев.

В рамках этой же темы вышел в свет сборник “Тригор Арцруни. Публицистические статьи”, подготовленный старшим научным сотрудником Института, д. и. н. Лидой Геворкян. В сборнике представлены избранные статьи Григора Арцруни, опубликованные на страницах редактируемой им газеты “Мшак” (1872-1892 гг.). В них полностью и разносторонне отражены общественно-политические взгляды выдающегося публициста о необходимости приобщения армянского народа к общечеловеческой цивилизации и упрочения капиталистических отношений в армянской действительности.

В рамках той же темы опубликована монография Г. Киракосяна “Социальный состав населения Восточной Армении в 80-90 годах XIX века”, в которой на основе архивных и опубликованных документов показано административное деление Восточной Армении, распределение населения, его миграция, классовый состав, уровень образования, количество учеников и интеллигенции в последние десятилетия XIX века. Освещается также занятость населения, количество ремесленников, наемных работников, по отраслям промышленности и сельского хозяйства, как и удельный вес каждого класса в социальной системе населения.

В рамках той же темы была опубликована книга, с трудолюбием подготовленная к изданию научным сотрудником Института к. и. н. Артака Магальяна “Историографические памятники эпохи Надир шаха”, в которой включены два источника истории Ирана XVIII века – “История о Персии” и “Известие о происшедших между шахом Надыром и старшим его сыном Реза-Кулы-Мирзою печальных приключений” переводы работ на армянском. Эти работы могут быть полезными для освещения многих вопросов истории Ирана и соседних стран XVIII века.

В рамках темы “История армянского национально-освободительного движения и общественно-политической мысли” (руководитель д. и. н. Ашот Мелконян) вышла в свет монография О. Бояджяна “Погос Нубар-паша и проблема реформ в Западной Армении в 1912-1914 гг.”, в которой на основе нововыявленных архивных документов, научной литературы и материалов периодической печати изучена и освещена деятельность общественно-политического деятеля, армянина из Египта Погос Нубар-паши, направленная на содействие решению Армянского вопроса накануне Первой мировой войны. Показаны усилия выдающегося деятеля, направленные на то, что египетские власти и общественное мнение содействовали осуществлению реформ в Западной Армении.

В рамках темы вышла в свет работа ведущего научного сотрудника Института, д. и. н. Мурада Карапетяна “Источниковедческие очерки о военачальниках-армянах Российской царской армии, об армянских соединениях и военной

истории Республики Армения (конец XIX века – начало XX века)”. Раскрывается кем, когда и где были созданы эти источники, и их содержание.

В рамках этой же темы вышла в свет работа С. Гарибджаняна “Страницы летописи научной жизни Ереванского государственного университета (1920-1930-е годы)”, в которой на основе архивных документов периодической печати, отдельных исследований и материалах представлены важнейшие события относящиеся к научной жизни ЕГУ в 1920-1930 годах.

В рамках темы “История Армянской государственности и Армянской Апостольской церкви” (руководитель д. и. н. Ашот Мелконян) была опубликована рукопись “Аствацатур Хачатрян”. Дипломатические отношения восточных армян и турок, подготовленная и отредактированная главным научным сотрудником Института истории НАН РА, д. и. н., проф. Владимиром Казахецином (он же автор предисловия), сотрудниками Национального архива Армении, д. и. н. Амагуни Вирабяном и к. и. н. Соней Мирзоян. Книга освещает процесс армяно-турецких отношений в 1918 г., их узловые проблемы, рождение Республики Армения, со всеми сопутствующими обстоятельствами. Можно сказать, что написанная еще в 1920 г. эта рукописная брошюра была первым и удачным опытом изучения названной проблемы и имеет актуальное значение.

В рамках той же темы вышла в свет работа А. Бахчиняна “Армянство в странах Скандинавии. Армяно-скандинавские культурные отношения (с начала до наших дней)”, в которой представлены многовековые связи армян и скандинавских народов, история армянских общин в странах Скандинавии.

Опубликован сборник статей “Арам Манукян, национальный и государственный деятель”, в которой представлены доклады, прочитанные на научной сессии 22 сентября 2009 г., посвященной 130-летию со дня рождения видного национального и государственного деятеля Арама Манукяна. Научная сессия была организована Институтом истории НАН РА, Ереванским государственным университетом и Национальным архивом Армении.

Опубликован 11-й том сборника научных статей, помещенные в котором статьи на широкой источниковедческой основе освещают целый ряд проблем древней истории Армении, средневековья, нового и новейшего периода. Статьи были прочитаны в качестве докладов на 31-ой сессии молодых научных сотрудников Института истории НАН РА.

3. Значительным результатом работы Института в 2010 г. было выполнение финансируемых из госбюджета 7 тем, опубликованы монографии и сборники, десятки научных статей и публикаций.

В рамках темы “Отношения государство-церковь в IV-IX веках” (руководитель д. и. н. В. Варданян) вышла в свет работа ведущего научного сотрудника Института, руководителя тематической группы, д. и. н. Врежа Варданяна “Григор Нарекаци и родной мир Васпуракана”, в которой анализируется отражение в творчестве Григора Нарекаци заметных событий истории Васпуракана, экономическая жизнь, развитие городов, ремесел и т. д. Рассмотрены также толкования Григора Нарекаци и его отца Хосрова Андзеваци.

В рамках темы “Историческая демография и картография Армении (XIX в. – начало XX в.) (руководитель А. Мелконян) опубликована монография научного сотрудника Института, к. и. н. Асмик Амирджанян “Лори в конце XVIII века и первом тридцатилетии XIX в. (историко-демографическое исследование), в которой представлена историко-демографическая история самобытного административного и этнографического образования на территории Таширского и Джоропорского уездов Гугарка-Лорийского уезда в конце XVIII века и первом тридцатилетии XIX в.. Освещается новая военно-политическая ситуация в Закавказье в начале XVIII в., социально-экономическое и политическое положение Лори под владычеством Грузии и России, демографическое состояние, этнические миграции, административное деление.

В рамках той же темы опубликован сборник “Джавахк в мемуарах Ованеса Мкртчяна” (предисловие и примечания Ашота Мелконяна, составитель и редактор Луиза Ованесовна Мкртчян), в которой помещены воспоминания, статьи, письма и документы ахалкаласского интеллигента, юриста Ованеса Барсамовича Мкртчяна, в которых затрагиваются сфабрикованные судебные процессы в Ахалкаласском и Богдановском районах Грузинской ССР, коллективизация сельского хозяйства, ленинская политика “решения” национального вопроса и множество других проблем.

В рамках темы “Армянское воинство в 1914-2007 гг.” (руководитель д. и. н. К. Арутюнян) вышла в свет работа ведущего научного сотрудника, руководителя тематической группы, д. и. н. Климента Арутюняна “Участие армянского

народа в Великой Отечественной войне (1941-1945 гг.)”. В ней на основе нововыявленных документов Центрального архива РФ, Центрального военно-морского архива РФ, а также других архивов РФ и РА, на данных литературы и периодической печати кратко представлено участие армянского народа в Великой Отечественной войне, раскрывается роль воинов-армян в главных сражениях на фронтах войны, показаны подвиги работников тыла, партизан и армян диаспоры.

Приведены фамилии армян – Героев Советского Союза и Социалистического труда, а также родившихся в Армении представителей других национальностей, а также уточненные списки кавалеров всех трех степеней Ордена Славы, маршалов, генералов и адмиралов.

В рамках той же темы вышла в свет работа Климента Арутюняна и научного сотрудника Института истории Академии наук Беларуси, к. и. н., проф. Алексея Литвина “Армяне – герои Советского Союза в боях за Беларусь (1941-1945 гг.), которая посвящена участию армян в освобождении Беларуси в 1941-1944 гг.

В рамках той же темы вышла в свет работа Климента Арутюняна и Г. Погосяна «Вклад армянского народа в Великой Отечественной войне (1941-1945)».

В рамках темы “Советская Армения, НКР и армяне в условиях советской цензуры (1923-1988 гг.) (руководитель к. и. н. К. Хачатрян) вышла в свет монография д. и. н. Г. Абраамяна “Керт (с древнейших времен до наших дней)”, в которых на основе изучения архивных документов, летописных источников и других материалов представлена история деревни Керт Варандинского уезда Арцах-Карабаха с древнейших времен до наших дней, включая участие жителей деревни в героической борьбе Арцаха за свое освобождение.

В рамках темы “Проблема организации армян диаспоры” (руководитель д. и. н. Эд. Мелконян) вышла в свет работа д. и. н. Эд. Мелконяна “Армянский всеобщий благотворительный союз: неоконченная история”.

4. Прикладные исследования (нет).

Директор института,
член-корр. НАН РА

А.А. Мелконян

Ученый секретарь,
к. и. н., доцент

А. Г. Мурадян

Annual Report 2010 on the Scientific and Scientific-Organizational Activity of the Institute of History of the National Academy of
Sciences of the Republic of Armenia

1. The Institute has published “The History of the Armenian Diaspora in Moscow and Petersburg in XVIII-XX Centuries”, the monograph of Vladimir Barkhudaryan, Academician of NAS RA, chief scientist of the Institute of History of NAS RA. The author has elucidated the history of the Armenian communities in Russian capitals, their relations with their motherland, their investment in the maintenance and development of the Armenian education, science and art up to the beginning of the XX century.

The Institute has also published the monograph “Soviet Armenia in the Treaties of Moscow and Kars” of the Candidate of Historical Sciences, Professor Ararat Hakobyan, the leading scientist of the Institute of History of NAS RA. The monograph is about the history of the treaties of Moscow, Kars and Alexandropol. The diplomatic preparations to the conferences, their proceedings and signed treaties are also clarified in the mentioned study. The author has carried out historical-analytic and comparative analysis of the provisions of the treaties. It was mainly focused on the territorial-border issues between Armenia and Turkey. The author has attempted to observe the legality of the treaties and their compatibility with international treaty law, etc.

The Institute has also published the monograph “The Issues of Authority in Transcaucasia: the Activity of Transcaucasia Commissariat and the Armenian Reality (November 1917- February 1918)” of the Candidate of Historical Sciences, Associate Professor Vahan Melikyan, the leading scientist of the Institute of History. This is the first attempt in the Armenian historiography to present the main issue of the Transcaucasia political life after 1917 Bolshevik revolution, i.e. the issue of authority. The author has illuminated all the aspects of the activity of Transcaucasia Commissariat within the period of November 1917-March 1918, which demonstrate the Armenian political position in these complex relations.

The Institute has published the historical-ethnological work “The Armenian Population of Baku during the Second Half of the XIX Century” of Gevorg Stepanyan, the senior scientist of the Institute of History of NAS RA, Doctor of Historical Sciences. The work elucidates the comprehensive and overall historical-ethnological picture of the Armenian population in the province of Baku after the second half of the XIX century. The author has made a detailed study of the typology of Armenian settlements, the distribution of Armenian population in provinces, gave the number and movement of Armenian population via charts. The author, relying on comprehensive studies of various sources, has proved that Armenians were residents of Eastern Transcaucasia (from Kura to Apsheron Islands) and participated in the establishment of the region’s cultural life, based upon annalistic and lithographic sources. The maps of the distribution of Baku province’s Armenian settlements and historical-architectural monuments, churches,

monasteries, chapels, manuscripts and the list of parochial schools and one document of Shamakhi are posted in the annex of the work. In the reported year the staff of the Institute finishes the editing of the new academic multi-volume work "The Armenian History"; the first chapters of the third and forth volumes are in the process of publication. The works to prepare the Russian variant of the mentioned work is in the process.

One of the main achievements of the Institute has been the tremendous works on the three basic themes, financed by the state budget; published monographs and collections, dozens of scientific articles and publications.

Within the scope of the theme on "The Armenian Source Studies and Historiography" (under the supervision of Ashot Melqonyan, Doctor of Historical Sciences) the Institute has published the monograph of the senior scientist Candidate of Historical Sciences Suren Sargsyan "The Assessment of the Armenians' National-Liberation Struggle by the Armenak officials". The work made an attempt to clarify the issues of the history of the Armenian national-liberation struggle during 1885-1908 and the evaluation thereof by the Armenak officials-historians.

Within the scope of the same theme the Institute also published the work of the senior scientist, Doctor of Historical Sciences Varuzhan Poghosyan: "The Massacres of the Armenians in Marash in 1920". The collection of the documents summed up a lot of printed and unprinted materials in English and French, illustrating the massacres of the Armenians in Marash by Kemalists.

Another work published within the same theme has been carried out by the senior scientist of the Institute, Doctor of Historical Sciences Lida Gevorgyan. The work named "Grigor Arcruni: Journalistic Selection" contains selected articles by the edition of Arcruni (1872-1892) in "Mshak" daily. The work explicitly demonstrates the comprehensive and thorough character of Grigor Arcruni's political ideas, aimed at introducing the Armenian nation to the accepted civilization values and seeding the capitalistic relations among the Armenians.

Within the scope of the same theme the Institute has published the monograph of G. Kirakosyan "The Social Establishments of the Residents of Eastern Armenia in 80-90ss of the XIX Century". On the basis of archives and published documents the author has attempted to elucidate the administrative division, residential distribution, movement, class settlement, educational level, number of students and intelligence in Eastern Armenia during the mentioned period. The author also tried to clarify the businesses of the residents, the number of paid workers, the main directions of agricultural and industrial domains, as well as the rate and value of every class in the social establishments of the residents.

Within the scope of "The Armenian National-Liberation Movements and the History of Public-Political Idea" theme (under the supervision of Ashot Melqonyan, Doctor of Historical Sciences) the Institute has published the monograph of H. Boyajyan "Poghos Nubar Pasha and the Issue of Reforms in Western Armenia in 1912-1914". On the basis of new archival documents, materials of historical literature and daily newspapers, the author attempted to investigate and elucidate the activity of Nubar Pasha aimed at resolution of the Armenian Question at the threshold of World War I. The author has presented the efforts of the noble figure to refocus the opinion of the European authorities and public to the need of reforms in Western Armenia.

Within the scope of the mentioned theme the senior scientist of the Institute, Doctor of Historical Sciences Murad Karapetyan has published his work on "Source Study Outlines of the Armenian Military Leaders, Armenian Establishments of the Russian Empire Army and the Military History of the Republic of Armenia (at the end of the XIX- beginning of the XX). The author has presented the sources of the history of Armenian military leaders, Armenian military establishments of the Russian Empire Army and the history of the Republic of Armenia. He clarified who and when created these sources and what they really contain.

S. Gharibjanyan has published "About the Chronicle of the Yerevan State University (1920--1930) within the scope of the same theme. Relying on archival documents, daily press, separate works and other materials the author has presented the important events concerning the scientific life of the Yerevan State University.

Within the scope of the "Armenian statehood and the history of the Armenian Apostolic Church" theme (under the supervision of Ashot Melqonyan, Doctor of Historical Sciences), the Institute has published the manuscript of Astvacatur Xachatryan

“Diplomatic Relations between Western Armenians and Turks” under the edition of the NAS RA chief scientist, professor Vladimir Khazakhecyan (the latter is also the author of preamble) and the director of the Armenian National Archive, Doctor of Historical Sciences Amatuni Virabyan and the Candidate of Historical Sciences Sonja Mirzoyan. The work elucidates Armenian-Turkish diplomatic relations in 1918, the main issue of the creation of the First Republic of Armenia and events related to it. It should be mentioned that this manuscript written in 1920 is the first successful attempt towards the study of the issue and has great importance.

A. Bakhchinyan has published his work on “Armenians in Scandinavia: Armenian-Scandinavian Historical-Cultural Relations”, where the author has presented the long relations between Armenians and Scandinavians, the history of Armenian Diaspora in Scandinavia.

“Aram Manukyan, National and State figure” collection of articles was also published, which represent the reports of the conference dedicated to the 130 anniversary of Aram Manukyan, outstanding state and national figure (September 22, 2009). The conference was organized by the joint efforts of RA NAS Institute of History, Yerevan State University and National Archives of Armenia.

The Institute also published the 11th volume of the scientific articles on “The Issues of Armenian History”, which makes an attempt to clarify a number of issues concerning the ancient, medieval and modern history. The articles were reported during the 31 session of the young researchers of the Institute of History of NAS RA.

Among the achievements of the Institute in 2010 is the huge work done within the scope of 7 themes, financed by the state budget on the thematic basis: published monographs, collections, dozens of scientific articles and publications.

Within the scope of “State-Church Relations in the IV-IX Centuries” theme (under supervision of Doctor of Historical Sciences V. Vardanyan) the Institute has published the work of the supervisor “Grigor Narekatsi and Vaspurakan world”. The author has analyzed the important events of the history of Vaspurakan, its economic life, cities and other features mentioned in Narekaci’s works. The author also attempted to analyze the explanatory works of Grigor Narekatsi and his father Xosrov Andzevatsi.

Within the scope of “Historical Ethnology and Mapping of Armenia (XIX century – beginning of XX)” (supervisor A. Melqonyan) the Institute has published the historical-ethnological monograph of the Candidate of Historical Sciences Hasmik Amirjanyan “Lori at the End of the XVIII Century and in the 30s of the XIX century”. The work is dedicated to the historical-ethnological history of Lori during the mentioned period. The author also presented the new strategic-political situation in Transcaucasia at the beginning of the XVIII century, the social-economic and political condition of Lori during the Georgian and Russian occupation, ethnological situation, ethnic movements and administrative divisions.

Within the scope of the mentioned theme has published “Javakhq in the Memoirs of Hovhannes Mkrtchyan” collection (preamble and comments by Ashot Melqonyan; editor Luiza Mkrtchyan). The work represents the memoirs, articles, letters and documents of the Axalkhalak lawyer and intelligent Hovhannes Mkrtchyan, which dwells upon the artificial court pleadings during the 30s in Bogdanovka and Akhalkalaki provinces of Georgian SSR, collectivization of villiages and the Lenin policy of resolving national issues and a lot of other issues.

Within the theme “Armenian Militaries in 1914-2007” (supervisor, Doctor of Historical Sciences K. Harutyunyan) Institute has published the work of the supervisor “The Participation of Armenian Nation in the Great Patriotic War (1941-1945)” (in Russian). The author illustrates the participation of the Armenian nation in the Great Patriotic War on the basis of materials from the Russian Defense Ministry’s central, military-naval and RA archives, clarifies the role of the Armenian militaries, demonstrates the heroic achievements of workers, partisans and Diaspora. The author has presented the checked list of heroes of Soviet Union and Social Work of Armenian origin and of other nations, all three levels of Order of Glory, marshals, generals and Armenian admirals of Great Patriotic War.

Within the scope of the mentioned theme Kliment Harutyunyan, the researcher of the Institute of History, and Professor Aleksey Litvin, researcher of the Institute of History of Belarus NAS, have published “The Armenian Heroes in the Struggle for Belarus (1941-1945)”. The work represents the participation of the Armenians in the liberation of Belarus in 1941-1945.

Within the same scope has been published the work of K. Harutyunyan and G. Poghosyan «The Contribution of the Armenian People in the Great Patriotic War (1941-1945)».

Within the “Soviet Armenia, Nagorno-Karabakh Autonomy Region Oblast and Armenians in Soviet Review (1923-1988)” theme (supervisor K. Xachatryan) the Doctor of Historical Sciences H. Abrahamyan has published “Qert (from ancient times to our dates)” monograph. On the basis of documents, annalistic and other materials the author has presented the history of Qert from ancient times up to our days, including Turkish-Azeri oppressions, the struggle of Qert population for the liberation of Artsakh.

Within the scope of “The Issues of the Organization of Diaspora Armenians’ Life ” theme (supervisor E. Melqonyan) E. Melqonyan doctor of historical sciences has published “Panarmenian Benevolent Union: Unfinished History” monograph.

4. Applied workings-out /do not exist/

Director of the Institute of History,

A. A. Melkonyan

Correspondent Member of NAS RA

Scientific Secretary of the Institute of History,

Ph.D, associate professor

H. Gh. Muradyan